

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Veszélyes áramlat.

A „Sárospataki Lapok“ perében a mult év folyamán hozott curiai döntésre támaszkodva megkockáztatok bevezetésül az általam előadandókhoz, a politikai élet folyamáról egy olyan észrevételt, a mely összefüggésben áll az egyházi élet mezején észlelhető azon jelenséggel, melyre ezuttal óhajtanám felhívni a figyelmet.

A „szent szövetség“ létrehozása óta (1814.) még egy század sem telt el s ime mily hihetetlen fordulat („welche Wendung!“) a népek gondolkodásában sorsuk, életük inézésének, saját maguk kormányzásának mikéntjére nézve! Ez a fordulat ekeserítően és megdöbentően szomorú bizonyosága annak, hogy az ember soha semmiben tökéletest alkotni nem képes; hogy közelebbről az elébbi észrevételeme vonatkozólag magok a népek igazolják a népszabadságtól rettegő I. Ferencz császár ama mondását: „Soha sem volt és nem is lehet jó *constitutio*!“ ez a fordulat elégtételt szolgáltat azoknak az abszolút uralmi elveknek, mik vezették törekvéseikben a francia forradalom rémeitől borzadó „szent szövetség“ részeseit, azok közt Ferencz császárt és híres kancellárját Metternichet, a kik azt vallották, hogy a népek soha sem elég érettek az önkormányzatra, az ahoz előfeltételül szükséges szabadságra, hanem csak abszolút uralommal lehet őket boldogítani; szomorúan bizonyító jelenség arra, hogy az ember a maga nagy tömegében soha sem lesz képes a maga lábán járni, hanem önkényt is más vezetésére, gyámolítására bizza, ezzel szükségképpen szolgává teszi magát.

A „szent szövetség“ az abszolút hatalom kegyességével akarja erőszakosan boldogítani a népeket úgy, hogy légmentesen elzárja azokat a szabadság leheltétől is és elébe szabja a merev korlátokat, mint orvos a betegnek az érendet, miken túl nem léphet, mert a népek a szabadsággal magokban kárt tesznek. „példa rá a

francia forradalom!“ A bevallott cél a *rend, béke és jólét* volt a szent szövetség proklamálásában. De csak pár évig sikerült a népeket eláltatni a valódi szándék felől, mely az elnyomás volt. A mint e felől a népek megbizonyosodtak, a legszívósabb küzdelmet kezdték az ellen és a népjogok, népszabadság kivívására, az alkotmány biztosítására, illetőleg annak nálunk demokratikus alapokon és szellemben kiépítésére. A mitől uralkodók és államférfiak borzadtak, az az irány, t. i. a rendiség korlátainak ledöntésével egy teljesen demokratikus alkotmányt teremteni, mind szélesebb rétegeket hódított meg nemzetünk körében is, míg nem végre több országgyűléseken tett sikertelen próba után az 1848-iki napok vérnélküli forradalommal szabadságot, jogot adván a népek, azt urává tették önmagának, önsorsának. És ime a szabadság, a teljes alkotmányosság, az önkormányzat a népekre, mondjuk: a magyar nemzetre félszázad alatt teherre vált, melytől önmaga akar szép szín alatt szabadulni, mert a magyar nemzet az önkormányzat által feltételezett öntevékenységre képtelennek érzi magát; és nyíltan bár a szegyen miatt ki nem mondja, de tetteivel egyenesen hívja az abszolutizmust: „Jöjj erős oltalom! Ölelj kebledre! Tőled várom üdvömet.“ A különbség csak az, hogy ma Európában, az egy Oroszországot kivéve nem abszolút monarchia van, hanem az *egyeduralom* az önkényü hatalom, hanem az *állaphatalom*, a *központi hatalmak*. Ma a társadalom sem kisebb, sem az egész nemzet körében nem képes élni, megbirkózni azzal a hatalommal, mely a nagy időkben kezeibe tette önéletének, sorsának önmaga által intézésére; lépésről-lépésre visszaadja azt önkényt egy központi hatalomnak, rekompensációul ellátást várva attól, hogy neki magának ne kelljen gondolkoznia, dolgoznia. Ugy, hogy ma úgy a magán, mint a hivatalos társadalom, elkezdve az

alsó foktól, egy nyomorult községtől, fel a felső fokig, az államhatalomig, a legteljesebb abszolút uralom alatt áll és nyög az önmaga által választott központi hatalmaknak; tehát csak annyi, hogy a hatalom magát ma nem Istentől, hanem a nép akaratából származtatja, nem *dei gratia*, hanem *populi gratia*... lehet, hogy csak idő kérdése amaz elsőnek visszaállása is, hiszen a mint a külső, a hivatalosnak mondható élet, a társadalomnak szervezett élete mindenütt zsarnok uralom által kormányoztatik: eképpen magán életünk folytatásában se álmítsuk magunkat azzal, hogy teljes szabadságunk van; sőt inkább a legféltelenebb zsarnok uralma alatt állunk és engedjük magunkat befolyásoltatni, ha akarnánk, sem tudnánk nyomása alól szabadulni, a divatnak a korszellemnek, mely ma oly nyomorult, olyan erkölcstelen, a közitéletnek, mely olyan sekélyes, olyan alacsony színvonalu. Egy szóval az abszolút uralom, a különböző zsarnokság testi lelki életünk felett, az alkotmányos szabadság 2. félszázadában, egészen kifogástalan, mi kivánnivaló sem maradt fenn.

Ez a veszélyes áramlat már nem megindult, hanem teljesen erőt vett a kálvini egyházban is a lelkeken, és pedig itt kettős irányban. Mert nemcsak hogy egyházalkotmányunk nincsen teljesen a zsinat presbiteri rendszer elvei és követelményeinek megfelelően kiépítve, a mi önkényuralmat honosít meg a református egyház-

ban is, hanem ez áramlatban mind súlyosabb jelentőségű hullámok vetődnek felszínre, melyek az egyházból ki és az államhatalom felé gravitálnak, ugyanazon szomorú indokból: az anyagi ellátás indokából.

E vészés áramlat eredő forrását a kálvini egyházban a hivatalos egyház magatartására lehet visszavinni, a melynek kezdetét viszont hazánk alkotmányos életének kezdetein kell keresnünk. A kálvini egyház ugyanis (de meg általában az egész magyarországi prot. egyház) hazánk újabb alkotmányos életének szervezkedésében, iskola és egyházpolitikai alkotásaiban, jóhiszeműleg ugyan, a mennyiben bizott a nemzeti alkotmányos törvényhozásban és kormányban, de mégis kárhózatosan, teljesen tétlenül nézte az eseményeket, fogadta a tényeket, vagy hunyt szemet a mulasztások előtt; illetőleg a történelmi igazság szerint egyházunk egy része alkotmányos jogaink, de meg protestáns egyházunk létfeltételeinek tiszta tudatában felemelte óvó és tiltakozó szavát egyházunk jogállását biztosító békekötések és alaptörvényekre hivatkozással; a másik rész — lehet jóhiszeműleg?! — az alkotmányhü harcosokat támadta, a nemzeti kormányt támogatta; a harmadik rész tétlen szemlélő volt. Az 1868: 38. t.-cikk alkotásánál az elemi iskoláztatás ügyében, a tiszántúli egyházkerület az 1791: 26. t.-cikkre hivatkozással a protestáns egyházak törvényes formában kihallgatását

TÁRCA.

IMRE SÁNDOR.*

(Szül. 1820. aug. 6.; meghalt 1900. dec. 21.)

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A tanítást méltán nevezik művészetnek azok, kik annak mélyére hatolni, azt lényegében megismerni törekcsenek. Mert, a mint a művészethez, úgy a tanításhoz is elengedhetetlenül szükséges nemcsak az istenadta tehetség, hanem a leggondosabb elméleti és gyakorlati képzettség is. Sajnos, a mindennapi életben nem mindig látjuk ezt a kettőt karöltve járni; akárhány tanítót ismerünk, kinek lelkesedése, sőt tehetsége sem hiányzik, de a tudásnak nem tudja, vagy nem akarja megszerezni azt a fokát, melyen ez a lelkes tehetség gyümölcsöket teremhetne. S megfordítva: hány olyan kiváló kartársunk van, kik díszére válnának s válnak isszaktudásukkal bármely tudományos testületnek, azonban az ismeretek közlésének mesterségét nem bírják s annak megszerzésével bajoskodni — sajnos — sokan méltóságukon alulnak is tartják? Avagy — fájdalom — nem tapasztaljuk-e mindannyian, hogy a tanítói pályát éppen nem kevesen

* Ezt az emlékezésedet a nagy férfú felett Dr. Gulyás István debreceni főgymn. tanár a karcagi gyűlésen tartotta. Szerk.

csak olyan kenyérkereseti pályának tekintik, mint akármelyik más, különösebb elhívást nem igénylő életpályát? Nem érezzük és tanításunk bajainak megbeszélésénél nem hirdetjük-e nyomosan, és állandóan, hogy az iskola megjobbításának csaknem egyedüli feltétele a tanterők arravalósága s azért legelső kötelességünknek, legfőbb feladatunknak a jó tanító kiképzését kell tekintnünk? Nema tanterv, nem a felszerelés, nem az anyagi eszközök teljessége, hanem a hivatásának magaslatán álló, tanítói kötelességének élő tanító testület az, ami az iskola kitűnőségét eszközli, lehetővé teszi. A tanítótestület éltető szelleme az, amitől ifjaink útravalóval ellátása függ. Tudomány, erkölcs és jellem tekintetében kiváló növendékei csak olyan iskolának lehetnek, melynek tanítói testülete is — legalább többségében — olyan. Minden egyes tanítónak állandóan szeme előtt kell tartania, hogy a kezére bizott ifjuságban nemzete jövőjét építgeti, s olyan lesz ez az épület, amilyen munkát végeztek rajta a munkások. Mindnyájunknak át kell hatva lenni attól a gondolatától, hogy munkálkodásunk lelkiismeretessége egykor a történelem ítélőszéke elé fog állíttatni s részrehajlatlan, igazságos ítéletnek alávetetni. Mindnyájunknak első rendű, szent kötelessége azért önmagát ezekből a magasabb szempontokból is beható vizsgálat alá vetni s a netalán felfedezett hiányokat tőle telhetőleg pótolni, magát tanítói hivatásában tökéletesíteni. Mert ha igaz az, hogy a jó pap holtig tanul, kétszeresen igaz ez a tanítóra alkalmazva. És hogy tanítói hivatásunknak folytonosan kívánt

sürgette, követelte és elszánt bátor harcot vivott gyűlésein Révész Imre szellemi vezérlete alatt iskolaügyi autonómiánk megsértése, semmibevétele ellen, erélyes útasítást adván egyházainknak, lelkészeinknek a szenvedőleges ellenállással való küzdelemre az államhatalom törekvései ellen. E nemes harc ellensúlyozására érthetetlen módon a dunamelléki egyházkezület élén Ballagiék kelt fel, az elvi küzdelmet tisztességtelen fegyverekkel személyes torzsalkodássá tévén a providenciális jelentőségű Révész Imre ellen, kinek mély egyházjogi tudása és ingathatatlan egyházhűsége nélkül a protestáns egyházak hazánkban aligha fogják megnyerni a pátens-csatát. A kálvini egyház többi része úgy ebben, mint az 1868 : 53. t.-cikk megalkotásában némán marad; csendes resignációval, vagy többet remélve a „loyális“ magatartástól, fogadják az 1848 : 20. t.-cikkben már megteremtett tökéletes egyenlőség és viszonyosság alanján leendő gyökeres és végleges rendezés helyett a hypokrita „addig is, míg“ kezdetű t.-cikket, mely bizonytalan időre, valószínűleg örökre elodázza a protestáns egyházaknak a teljes jogegyenlőség megadásában jelentkező elégtételadást, a melylyel egy jogállam azoknak feltétlenül tartozik.

Különösen Révész Imre halála után teljes tájékozatlanság, elvtelenség látszik meghonosulni egyházunk bel és kül-életében. Nincs, a ki szellemének fényével megvilágítsa az utat, melyen

egyházunknak jogai biztosításában, élete fentartásában haladnia kell; nincs, a ki egyházpolitika, folytatására irányt, eszméket adjon; ennél fogva, és ezután egyházunkban minden csak esetről esetre, ötletszerűen történik; egyházunk azokból, a mikhez az állammal szemben történelmi joga van, erélyes, öntudatos és szervezett küzdelemmel semmit ki nem viv, hanem kegyelemből kap morzsákat, hulladékokat, vagy éppen veszít „a hazafiság nevében.“

Igy határozott vesztesége van a prot. egyházaknak az 1894. évi egyházpolitikai törvényekben, melyek, nem mondom hogy szándékos, de igen azt, hogy öntudatlanul is tényleges kacérkodással a két szélsőség, t. i. a reactionárius ultramontanizmus és a felforgató atheizmus felé egyenesen és egyedül a protestáns egyházak megrontását, ezzel a közrend, béke felforgatását eredményezték,* a mikor egyfelől a sötét reactionnak a reversálisokban, másfelől a rohanva haladásnak, a rombolásnak tettek engedményt a felekezetenkívüliség lehetőségének törvénybe iktatásában, mely idő alatt a magyarországi protestáns egyházak ismét csak várakozó állásban

* Szerettem egyházamat, érte eddig is meglettem mindent, a mi tölem telt s ha élek, meg fogok tenni a jövőben is. De mindamellét sem irom alá azt, mit itt az én barátom állit. Már több ízben hangsúlyoztam s most is mondom, hogy azok az egyházpolitikai törvények, bármilyen vesztesége legyen is miattok egyházunknak, a protestantizmus szelleméből természetesen következtek s az ezek nyomán keletkezett bajok ezek nélkül is jelentek volna előbb-utóbb. Ezzel legyünk tisztában. Szerk.

magaslatán álljunk; hogy a magunk hiányainak pótlásáról, tanítási művészetünk, lelkesedésünk tökéletesítéséről soha egy pillanatra meg ne feledkezzünk: erre nézve senki rajtunk kívül semmit nem tehet. Azt, ami a tanítót tanítóvá teszi: „a lélek bensejéből sarjadzó készséget, a hivatásért fellángoló lelkesedést, mely egész működésén előmlik; az önképzés, maga-tökéletesítés munkás ösztönét semmi tánterffel, semmi útasítással, semmi ellenőrzéssel és semmi elmélettel megteremteni, fejleszteni nem lehet; és a hol meg van is, táplálni, megerősíteni mindegyikünk csak önmaga képes.

De, ha megvan is bennünk az igazi tanítónak ez a megtanithatatlan, lelkünkbe oltott magasztos érzése; a pályánk fontosságának tudatából fakadó buzogás: az élet sokszor kicsinyes, de annál békítőbb küzdelmeiben bizony sokszor megszáll bennünket a fárasztó csüggedés; a lélekkel végzett munkának nem megfelelő eredmény, a legjobb hizemű törekvésnek el nem ismerése vagy épen félreismerése bizony akárhányszor arra ösztönöz bennünket, hogy dobjuk félre a „nem e világba való“ idealizmust, legyünk szakmányosok, pergezzük le a tanítási órákat, végezzük el, de lélek nélkül végezzük el a ránk szabottakat, csak hogy az előljáróság, az ellenőrzés belénk ne köthessen. A kísértésnek eme keserű pillanatai nagyon veszedelmesek úgy magunkra, mint az ügyre nézve, melynek telesketett harcossai vagyunk. Mert van e nyomorultabb állapot azénál a tanítóénál, akinek lelkében elaludt a hivatás lelkesedésének éltető lángja? Vagy van-e szánandóbb annál az

ifjuságnál, mely tanítójának lelketlen vergődéséből a kelletlen munkálkodás mérgét szítja magába? S van-e, lehet-e nagyobb csapás a társadalomra, a nemzetre, melynek ifjusága a „truditor dies die“ elvével lép ki az életbe?

De miért mondom én el itt mindezeket az útszéli igazságokat? kérdezi talán nem egy e gyülekezet tagjai közül. Azért, mert az a férfiú, kinek emlékezetét ez órában megújítani kedves kötelességemmé tetetett, mester volt közöttünk; azért, hogy ha netalán valaki közülünk érezné a kötelessége teljesítésének ellenálló hiányokat, lelkesedésének lankadását, a kishitűség sorvasztó tüneteit: menjen el ehhez a férfiúhoz, ismerje meg az ő nagy tudását és merítsen erőt belőle a szakadatlann tanulásra; ismerje meg az ő lelkét, melyet soha semmi akadály elcsüggeszteni nem tudott s ve- gyen tőle ösztönt, tanuljon bátorságot az akadályok leküzdésére; csodálja meg benne a tántorithatatlan hitet, mely hosszú, áldásos életének fentartója, kétségeinek eloszlatója, munkásságának frissen buzogó forrása volt s öntse át e szilárd alapokon nyugvó hitet a saját lelkébe, hogy hozzá hasonlóan élhessen tanítói hivatásának.

Igen, m. t. közgyűlés, én azt hiszem, hogy jó tanítókká semmi annyira nem tehet bennünket, mint kiváló társaink munkásságának tanulmányozása, erényeiknek megbecsülése és felmutogatása, mint a példa.

Ezért én öröndetesnek tartom ez órát magunkra nézve, melyben Imre Sándor elvesztését siratjuk. Nagy a mi veszteségünk, mert olyan férfiútól kellett megvál-

voltak, lehet hogy hazafiságból és a hozzánk illő öntudat tiszteletreméltó komolyságából, de azt tudjuk még, hogy a kormány lapjai nem késtek koronként stóla-kárpótlásféle biztosításokat eregetni fel a levegőbe a protestáns lelkészek feje felett; valamint azt is, hogy elleneink viszont siettek azokat felhasználni a protestáns papság és egyház kisebitésére, mint a melyeket egyedül a kilátásba helyezett sovány konc birt hallgatásra.

Ne ámítsuk magunkat! Őseink mind a 16. század gyilkos erőszakosságainak idején, mind a III. Károly, Mária Theresia és a helytartó-tanács lassu, elsorvasztó törekvései által szükségessé tett szívós ellenállás korában soha egy percre meg nem lankadtak, nem szunnyadoztak; figyelmeket semminémü jelenség, mely az egyház életére, vagy autonómiájára veszélyes volt, ki nem kerülte. Ma, mert adományokat látunk, ez megszédít bennünket és mintegy delejes hatás alatt holmi csillogó semmisségért darabonként odaadogatjuk egyetlen erősségünket: egyházi önállóságunkat. A mit az államhatalom, nem kutatom: milyen szándékkal, milyen hátsó gondolattal, talán a messzibb jövőre számítással, tesz a protestáns egyházakért, az nekem olyan játék gyanánt tűnik fel, mintha egy erősséget meggondolatlan gyermekek védenének és egy rendkívül ravasz ellenség ostromolna, aki midőn véres harcokban leöli a férfiakat, az ott maradt gyermekeket egyenként, vagy legfeljebb kisebb csoport-

nunk, a ki szívének minden dobbanásával a miénk volt; aki a magyar református tanügynek hosszú évtizedeken át volt első rangu munkása; a ki pályáját közöttünk kezdte és folytatta sok ideig, s bár egyidőre tehetségeinél fogva közülünk eltávozott, lélekben velünk volt mindvégig. De nagy és méltó a mi örömünk és büszkeségünk is, hogy ő a miénk volt; hogy munkás életével nemcsak javunkra munkálkodott, hanem előttünk példaként ragyogott és ragyog a jövőben is, a kit ha szívünk szerint követni tudunk, vagy csak követni akarunk is, biztosítva van a mi Sionunknak jövője.

(*Ember, tudós, tanár.*) Midőn őt, mint embert, mint tudóst és különösebben mint magyar kálvinista tanítót e helyen legalább nagy vonásokban jellemezni — kötelességem szerint — megkísértem, érzem erre való elégtelenségemet. Személyesen nem ismerhettem, mint tanítványa „lábainál nem ülhettem,“ az ő rendkívüli tudásával, ismereteinek szélességével és filozofiai mélységével nem rendelkezem. De, ha a róla rajzolt kép nem is lesz méltó hozzá, elérni talán azt a célt, melyet szolgálnia kell: hogy emlékezetét közöttünk felújítsam, érdemeit évkönyvünk lapjain megörökítem s pályáját a jelen és jövő nemzedéknek példaképen elibe állítsam.

(Folyt. köv.)

Dr. Gulyás István.

tokban holmi csillogó tárgyakkal csalogatná ki a várból, melynek parancsnoksága tehetetlenül nézné az ellenséggel cimborálást, mignem egyszer a várbeliek a kint levő ellenséggel összeölelkezve vonulnának a vár ellen és azt a bent maradt csekély számú őrség önkényt vigan adná fel az ostromlóknak.

Nemcsak a protestáns egyházak önállósága, autonómiája, de az országos 1848 : 20. t.-c. szel-leme is nyilván követeli, feltételezi, hogy az egyházban szolgáló semminémü intézmény, annyi-val inkább személy soha semmi szín és ürügy alatt az államhatalomtól közvetlenül egy fillérnyi adományt el ne fogadhasson, mert abban a percben nem az egyház szolgálja, barátja többé, de azé, a kinek lekötelve érzi magát. És még hagyján ha az *államé* lenne a fogalom t ljes eszményi tartalma szerint! De nem ez lesz, hanem a változásnak mindenkor alá vetett *kormányoké*.

Mégis a világosan látható tények dacára a protestáns egyházak kormánya, nem követelve meghallgattatást, tétlenül elfogadja a középiskolák állami segélyezését, azaz azoknak lépésenkint államhatalom alá vonását; el a népiskolák dotációját, a tanítói fizetések pótlását; el a legutolsót: a lelkészi fizetések állami kiegészítését, holott maga az állam törvénye egyházi és iskolai szükségleteknek állam által fedezéséről és nem személyi járandóságokról beszél. Nos! Hol vannak még a mi erősségünk védői!! Ide'stova sehol! Egyházunk mig módjában lett volna az 1848 : 20. t.-cikknek erélyes követelés-sel érvényt szereztetni és ezzel önkebelében, a belső megerősítést végrehajtani, mintegy önmaga ajánlja az ő szolgálóinak: „Én nem birlak tartani. Menjetek a szomszédhoz; ezentul tápláltatásotokról az fog gondoskodni, hanem azért szolgálni ezentul is engem fogtok.“ ...!

A tanítókat az 1881. évi zsinati törvényhozás már elvileg kizárja az országos egyházi pénztárban lehető részesedésből; ezzel hallgatólagon maga jelenti ki, hogy a tanítókat már nem tekinti kizárólag az egyházénak. Az újabb törvény a jogot már megadja, de a lehetőséget nem. Természetesen, mert nincs miből. Ám az erkölcsi veszteség kiszámíthatatlan. Annyi-val inkább, mert a tanítók után küldi az egyház a lelkészeket a kongrua törvény elfogadásával. A veszélyes áramlat feülről indul meg, de folyásában mind rohanóbbá lesz, mindig többeket ragad magával, mindig több elmét ejt foglyul. Ha nem jön valami formában Neptun, a ki motos componere fluctus elég erős legyen, nemsokára oda ázik egész egyházalkotmányunk és csak kelljünk az államnak, magunk önkényt fogunk auto-

nomiánkkal, nemcsak iskoláinkkal, hanem templomainkkal stb. az ő mindenható védő szárnyai alatt meghuzódni!* Mert hát immár nem csak general Sakramentovicsnak, hanem nekünk is első „az ellátás.” A kálvinista egyházban egész szabaddá lett a vásár az egyház alkotmányos autonomiája felett. Egyesek, lelkészek egészen a magok szakállára akarnak egyezséget kötni az állammal a fizetésrendezésre, javításra nézve. A „Magyar Szó” által megnyitott hasábkban felhívások tételnek közé a lelkészekhez szervezkedésre, melylyel hathatósan lehessen kényszeríteni a törvényhozást a lelkészi fizetéseknek 1200 forintig kiegészítésére. Legujabban elröppent egy hang, a mely azt ajánlja, hogy mivel a kongruát nagyon rendetlenül és későn adják ki az egyházkerületektől, indítsanak mozgalmat az iránt, hogy az adóhivatalokhoz és egyenesen a lelkészek kezéhez utalja a pénzt a miniszter. Milyen megfélemezett beszédek ezek! Milyen kedélyes jelenetek lesznek azok, a mikor a kopott ruhás protestáns papok alázatos hajlongások között állnak kezökben szorongatott kongrua nyugtáikkal az adóhivatalok rácskerítése előtt, míg kegyeskednek őket észrevenni és a 3—4 osztályt végzett adótiszt urak leereszkedő vállveregetés kíséretében olvassák ki nekik a kongrua járandóságot.

Még egy olyan nagy fontosságú egyháztársadalmi ténykedés alkalmával is, mint a milyen volt az erdélyi egyházkerületnek székelyudvarhelyi értekezlete, egyik értekező csak „a lelkészi fizetéseknek a braunschweigihoz hasonlóan fizetési osztályok szerinti rendezését vetette fel.” (Erd. Prot. Lap 1901. 29. sz. 236. l.) Egyáltalában a felszólalások tulnyomó része a szegény protestáns lelkészek mellett akar kormányról és törvényhozásnál hangulatot csinálni, személyi kérdést a közegyházat érdeklő kérdésből.

Nem ugy atyámfiak, férfiak! Egyenesen egyházarulás az egyház szolgálóinak közvetlen az államhatalommal a magok javára alkudozni akarni. Az állannak nem mi lelkészek és tanítók, hanem a közegyház tett és tesz szolgálatokat; a magyar állam nem nekünk, hanem a közegyháznak van lekötelezve mind a multból, mind a jelenben a részére teljesített művelődési és erkölcsi szolgálatokért; és ezen kötelezettségét a magyar állam önmagáról írásban is önkényt kiadta 1848-ban. Ennek az írásbeli kötelezvénynek a beváltását követelhetik a magyarországi protestáns egyházak. Viszont ennek a követelés-

* No addig talán mégis csak sok víz le fog folyni a Dunán. Ma már az iskolák államosítása sem megy olyan könnyen. Példa a Tiszántúli egyházkerület magatartása. Küzdünk és küzdünk is ellene, míg nem késő.
Szerk.

nek a hangoztatására vannak nekünk alkotmányos szerveink zsinatpresbiteri egyházszerkezetünkben. Mozduljanak meg az egyházközségek; kényszerítsék tevékenységre az egyházmegyéket; ezek után emeljék fel szavokat az összes egyházkerületek mind a 2 protestáns egyházban és írjanak fel a zsinathoz, hogy ez teljes súlyával emelje fel sürgető szavát az 1848: 20. t.-cikket foltozó és a protestáns egyházakat mélyen sértő, alkotmányát figyelmen kívül hagyott apró, novelláris törvénycikkek visszavonása, ellenben az 1848: 20. t.-cikkeknek a maga szellemében végrehajtása érdekében a protestáns egyházak legfőbb törvényhozó testének: a zsinatnak meghallgatása után.

Egy ilyen mozgalmat elismerünk mind törvényesnek, mind üdvösnek, de egyszersmind sürgető szükségnek; ellenben a személyi érdekeket istápoló áramlatot, mint a mely a hazai értelmiségnek ma már jóformán egyetlen független osztályát fogná szolgásgba kergetni, nemcsak egyházunkra, de nemzeti lételünkre is vészesnek, kárhuzatosnak mondjuk.

Nagy István.

A szövetkezetek, mint a krisztusi eszmék anyagi formái.

(A „felsőtiszai vármegyék hitelszövetkezeteinek szövetsége” f. évi közgyűlésén tartott felolvasás.)

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Felolvasásom tárgya: *A szövetkezetek mint a krisztusi eszmék anyagi formái.* És az első szó melylyel felolvasásomat kezdem, hadd legyen az őszinte hála kifejezése az elnök gróf ur ömeltósága iránt, ki a szövetkezeti ügynek elsőrendű fáradozó bajnoka az egész haza földén, lent és fent egyaránt; szóval, tettel, aldozatkésztséggel egyaránt. Legyen őszinte köszönet részemről, hogy nekem is alkalmat adott gondolataimnak előadására, mely gondolatokra egész tisztelettel kérem fel a mélyen tisztelt közgyűlés nagybecsű figyelmét.

Tehát: a szövetkezetek mint a krisztusi eszmék anyagi formái. Ez legyen a központ, melyből világító sugarak áradnak a mi munkánkra.

Ma olyan idöket élünk, midön a krisztusi vallásos eszmék a társadalom szive körül fel-felvillannak, mint amaz első szent pünkösti napon. Hála Istennek, ma már ez a gonosz jelszó: *a ki birja, marja!* mint egy szegyeteljes vadállati üvöltés hangzik a tisztességes érzésű társadalmi emberek előtt s helyette, mint életet lehelő hajnalfény kezd szerte visszhangzani az első és nagy parancsolat: *szerezd a te uradat. Istenedet, teljes szivedből és szerezd felebarátaidat, mint magadat!*

Most még meglehetősen sok zavar van ugyan e magas és szent parancs *gyakorlati alkalmazása* körül, de reményünk van, hogy megvirrad, és a nap mindent bevilágít.

Ugy tűnik fel előttem, hogy a mi szövetkezeti ügyünk is egyik tiszta, biztos eszköze a kriszt-

tusi eszmék terjesztésének. Sokat gondolkodtam e dolog körül. Némi önigazolásul is *hogypap létemre lehetek-e pénzágens* — miut némelyek gunyolódva mondogatják — *vagy boltos, szatócs terményközvetítő, stb. stb.*, holott, — amint megint mondani szokták — *a papnak nem szabad az oltár szarvát elbocsátani*. Tehát: *mit teszek én, ha palástomat letéve, kék zubbonyt veszek s mintegy kiállok az élet piaczára?* S mit tesznek azon paptársaim százan, ezren, kik a szövetkezetek élén állanak, vagy közköntként segítik az ügyet; mert mi a Krisztushoz szegődünk s nemesak a hivatalos hatóság előtt esküdtünk fel, hanem lelkiismeretünkben is meg-megcsendül Pál apostol intése: *„nekem életemben és halálomban egyedüli nyereségem a Krisztus”*. Mért kell tehát más nyereség is? percent . . . osztalék . . . jutalék . . . a világ vásárában!

Ószitén megvallom, mélyen tisztelt közgyűlés, mérlegbe tettem az én lelkemet, a *Krisztus mérlegére* s most meg vagyok győződve, hogy a szövetkezési munka: krisztusi munka, mert a szövetkezetek valójában a krisztusi eszmék anyagi formái.

Most pedig emlékezetbe hozom eme főbb krisztusi eszméket.

A biblia mint a krisztusi eszméknek őforrása, kristálytisztaságban, üdítő erőben buzogolyvást a kutató, a tanulmányozó lélek előtt. *Mindenekelőtt azt tanuljuk meg belőle, hogy az eszmék mintegy választó mesgyék az emberi vallásos gondolkodás nagy terén*. A krisztusi eszméken kívül áll minden más vallásalapító megegyezik abban a közös alapvonásban, mely szerint a *vallást, mint az istenségnek kegyeit kereső istentiszteleti formát állapítja meg*. Kedveskedni akar Istennek, hogy a maga részére a maga akarata segítőjeül nyerje meg. Még a zsidó vallásos eszmék gyémántjai között is sok az értéktelen ködarab. Az önzésszülte szenvedélyek hulláma háborog az ótestamentom gondolat-folyamán.

Krisztussal új nap világa ragyog fel a gondolat és érzés magaslatán és mélysegein. Mintha a lélek szárnyáról az isteni kegyelem harmata lemosta volna az önzés porát, sarát s megifjult főnikzsként emelkednék a tiszta magasba. A krisztusi eszmékkel új ég és új föld született.

Bár csak minél többen, minél mélyebben tanulmányoznák ez eszméket, bizony! . . . kevesebb baj volna a világon.

Különösebben a következő három nagy gondolat emelkedik ki a Bibliából:

1. *Istennek egyetemes atyai jelleme,*
2. *az emberiség egyetemes testvérisége,*
3. *az ember tökéletesedése, boldogsága: erkölcsi alapon közjóra irányuló munkásság útján.*

E három főgondolat körül forog a bibliának egész tartalma; e körül forog testünknek és szellemünknek összes tevékenysége s *az emberi társadalom bármely irányu munkája: mezőgazdaság, ipar, politika, tudomány, vallás, osztályok, nemzetiség, bűn, erény: szóval a mi átlüktet az idők méhéből előtörő élet folyamán is alakra tör, ami emberi és ördögi: mint örvény körül keréng, az említett három nagy gondolat körül. Krisztussal boldogító harmóniában, nélküle bomlasztó zürzavarban.*

E nagy dologról most csak röviden szólhatok az idő rövidsége miatt, de annál inkább nagybecsű figyelmébe ajánlom a mélyen tisztelt közgyűlésnek.

Előszőr tehát Isten egyetemes atyai jelleme.

A történelem megtanít minket hogy, az emberiség tevékenységének, irányának ösztönzője és utmutatója volt Istenről való fogalma. Nemzeteknek, törzseknek sőt családoknak külön Istent képzeltek. Ugyszólván benépesítették a földet és eget istenalakokkal, *kiket küzdő társakul vontak le, ugyszólván önmagukhoz, rájuk ruházzván emberi indulataikat, vágyaikat, szenvedélyeiket, büneiket s harcba állítván egymással az isteneket is*. Törekvésök: egymásnak ártani, egymást pusztítani, rabolni, gyilkolni; ki legtöbbet pusztít, az a legnagyobb legdicsebb, emberek és istenek közt egyaránt.

A *Krisztus által tanított isteneszme éppen ellenkező. Csak egy van, egyetlenegy, ki mindent teremtett, mindent fentart; ki megfoghatatlan lélek. mindent átható, mindenüttjelenlevő tökéletesség. Főjelleme a szeretet, a kegyelem a boldogítás, az alkotás. Az embereknek egyetemes atyja, különbség nincs előtte, nem részrehajló. Minden gyermekét boldogságra teremt s boldogítani akarja.*

Ilyen a Biblia Istene.

Ebből önként következik az emberiség egyetemes testvérisége.

A nemzetek, kasztok osztályok nemzetségek, családok kizárólagossága: alap nélküli hiu, sőt bűnös ábránd, önalkotta képzelgés. Minden emberben az Isten lelkének egy szikrája melegít és tartja össze a porból alakuló port. *A lelkek országában nincs különbség. A testek országában van, a szímben az alakban, de ezen szín és alakbeli különbség esetleges és nem jellegző. Éghajlat, táplálkozás, foglalkozás, környezet befolyásai.*

Mint az ugyazon családhoz tartozó gyermekek között is van mindig bizonyos különbség, de azért ők testvérek, így az egész emberiségnél.

Ez a krisztusi eszme az emberről.

Ebből megint önként következik a harmadik főgondolat: *az ember tökéletesedése, boldogsága, erkölcsi alapon közjóra irányuló munkásság útján.*

A mit erről tanít Krisztus, az már valóban égi tudomány s a mellett *oly reális, mint a kétszerkettő.*

Valahányszor Krisztus a testvéri munkásságról tanít, mintha minden t. nitásában, példabeszédeiben az Isten lelkének hevítő lángja égi deleként áramolna még ma is és örökkön-örökké az érző sziveken át! Hadd említsek fel pár helyet. Őt magát így jellemzi egyik tanítványa: *„A názareti Jézus szertejárt, mindenfelé jót tevén.”* *„Járja vala Jézus a falukat és városokat, tanítván a zsinagógákban és gyógyítván mindenféle betegségeket és erőtlenségeket a község között.”* Ő maga így itéli el a henye kegyeskedést: *„Az én atyám szüntelen munkálkodik, én is munkálkodom.”* *„A ki nem dolgozik ne is egyék”* Aztán: *az irgalmas samaritanusról, gonosz szolgákról, talentumokról, zugolódo szőlőmunkásokról, tékozló fiukról, okos és esztelen szüzekről, utolsó iteletről szóló példázatai s végül, midőn halála előtt utolsó vacsorája alkalmával, tanítványainak lábait mossa s ennek jelentőségét magyarázza így: „Értitek-e mit műveltem veletek? . . . Ti engem így hívtok: Mester és Uram! és igazán mondjátok, mert az vagyok. Most példát adtam néktek, hogy a mint én cselekedtem veletek, hasonlóképpen cselekedjétek ti is”* Mindezekben az egymás javára irányuló hű munkásság isteni parancsát hangoztatja, példázza, cselekszi. *Igen, cselekszi.*

Mert ez a fő! *A leszebb beszéd is csak üres fecsegés. „Ki köztetek első akar lenni, szolgáljon*

mindjájának., *A nagyság mértéke: a szolgálat terjedelme.* Isten mindenható nagysága abban áll, hogy ő szolgál mindennek, ő élte, tart fenn mindeneket!

De legyen elég, mert az idő rövid.

S ha már most én az előadott mértékre alkalmazom szövetkezeteink működését, célját söt eredményeit, azt mondom Pál apostollal: *nem szégyellem, mert isteni erő van abban, mindenkinek javára!*

Fundamentoma: az emberiség egyetemes testvérisége. Eszköze: a közjóra irányuló önzetlen munkásság. Eredménye: közjólét, közelőhaladás.

Mi nem válogatjuk ki embereinket, nem ülünk az istenség trónjára, itélni eleveneket és holtakat. Mindenkint hívunk, lélek szerint, mint a Krisztus. Magas rangú, magas műveltségű egyének egy szövetségbe állanak egyszerű tanulatlan, földművesekkel, napszámosokkal, mint a bibliában olvassuk: *„szegény és gazdag össetalálkoznak s mindkettőt az Ur segíti.”*

Együtt munkálkodunk, nem földi haszonért, de önfeláldozással. *„Egymás terhét hordozzátok s ügytöltsétek be a Krisztus parancsát!”* Emez apostoli intéshez tartjuk magunkat.

S azt hisszük, ez az igazi krisztianizmus! *A krisztusi eszméket kovásként alkalmazzuk a társadalmi élet-tevékenység alakításánál, irányításánál.* Az önzés bilincseiből kiszabadítjuk az emberi lélek nemes erőit az önzetlen szeretet szabad tevékenységére. Mi testvérek vagyunk s abban járunk kedvében Istenünknek, hogy egymáson segítünk.

Mert az éhezőnek kenyér kell, a szomjúhozónak ital kell, a ruhátlanak öltözet kell, a hajléktalannak menedék kell s az emberi szívet bármely sorsban és helyzetben csak a szeretet boldogíthatja. Ezért a szeretetért s ebből a szeretetből fáradozunk. Ez a mi bőséges, osztalékunk, percen-tünk, részvényünk, nyereségünk.

(Folyt. köv.)

Andrássy Kálmán.

TANÜGY.

A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület közgyűlése.

(Második nap.)

A közgyűlés második napjának első tárgya volt a Dr. Rácz Lajos sárospataki főgymnasiumi tanár felolvasása „A közvizsgálatokról” címen. Közvizsgálatok alatt az olvasó a gymnasiumok évvégi vizsgálatát tárgyalta és pedig ennek is azon alakjait, melyek református gymnasiumainkban divatban vannak. Előre bocsátván a konventi és állami középiskolai rendtartás idevonatkozó rendelkezéseit, az egyes gymnasiumok vizsgálati rendszerének bemutatása alapján rámutat arra, hogy iskoláink legnagyobb része sem egyik, sem másik rendtartáshoz szorosan nem alkalmazkodik, hanem többnyire a kettő kombinálásából alkotott magának rendszert, egyik a másiktól különbözőt. Mindezen rendszerek azonban, két intézet kivételével, megegyeznek abban, hogy az évvégi vizsgálatokon adott feleleteket az osztályzat megállapítására nézve irányadóul tekintik; különösen a konventi rendtartást leghívebben követő pataki eljárás, mely szerint a vizsgálaton elnökölő igazgatótanácsosok egészen befolyanak az érdemjegyek megállapításába, a közvizsgálatokon hallo t feleletek alap-

ján. Majd beható kritika alá veszi kivált a pataki közvizsgálati rendszert.

A nyilvános vizsgálat célját körvonalozván erősen elítéli azt az eljárást, hogy egy rövid ideig tartó feleletből következtet a vizsgáló bizottság a növendék szorgalmára és előmenetelére, állapítja meg az egész évről tanuskodó érdemjegyet. Szerinte a tanulók érdemjegyek megállapítása csakis az egész évi szorgalom és előmenetel alapján állapítható meg. Minthogy pedig a növendék egész évi előmeneteléről csakis a tanári testületnek, közelebbről az egyes szaktanároknak lehet helyes ítéletet alkotni, következik, hogy az érdemjegy megállapítása is kizárólag a tanári testület hatáskörébe tartozik; ennél fogva a vizsgálati elnököknek az érdemjegyek megállapításába való befolyása teljesen indokolatlan. Majd részletesen, a pszichológiára és a gyakorlat adataira támaszkodva, ismertetvén e vizsgálati rendszer minden tekintetben káros következményeit, azt túlhaladottnak jelenti ki; s mivel ehez az egymástól különböző többi eljárások is hasonlítanak egyben-másban, azokat sem tartja kielégítőeknek. Szerinte kettős vizsgálatra van szükség: egy zártkörű, szigorú vizsgálatra, melyen az érdemjegyek megállapítása szempontjából járnának el kizárólag a tanári testület tagjai; és egy nyilvános közvizsgálatra, mely a nagy közönség bevonásával az intézet évi működésének bemutatására szolgálna, teljesen kizárván minden itt adott feleletnek az érdemjegyek megállapítására való beszámítását. Majd a felfogása ellen felhozható ellenvetések részletes cáfolatába bocsátkozván, a lehető ellenvéleményeket igyekszik lerontani s indítványozza, hogy: mondja ki a közgyűlés, hogy a jelenleg divó közvizsgálati rendszereket megfelelőeknek nem tartja, ellenkezőleg azoknak egységes szellemben, a paedagogia mai állásának megfelelő átalakítását mennél előbb megvalósítandónak kívánja. Beható vita után a közgyűlés az előadó javaslatát elfogadja Dóczi elnöknek azzal a pótlásával, hogy a tanulságos előadás ajánltassék figyelmébe a konventi egyetemes tanügyi bizottságnak, mely egyebek közt épen e kérdés megoldására is útasítva van. Az előadónak a közgyűlés köszönetet szavaz s a felolvasást az évkönyvben közzé teszi.

Második tárgya a *Hemző* Lajos előadása volt, a ki már az első napon általános érdeklődést keltett, mikor *Karai* Sándor vezénylete alatt a fonografba szép hangjával egy pár magyar nótát beleénekelte. Ezúttal a természetrajzi gyakorlatok paedagogiai fontosságáról értekezett. Ismertetvén az inductiv természetrajz-tanítás egyes módjait, bizonyítja, hogy a természetrajzot megfelelő kísérletezés nélkül inductive tanítani sem lehet, ajánlja azért, mondja ki a közgyűlés e gyakorlatoknak szükségességét. A közgyűlés a *Hemző* felfogását teljesen magáévá teszi s neki felolvasásáért, mely az évkönyvben meg fog jelenni köszönetét fejezi ki.

Következett volna *Etelek* Lajos nyug. főgymnasiumi vallásánár előadása a tanulmányi kirándulásokról. Ez azonban elmaradt az előadó akadályoztatása következtében; elmaradását a nagyérdemű férfiú levélben mentette ki, melyben igéri, hogy a nagy alföldi iskoláknak Erdélybe teendő kirándulását minden tőle telhető módon elő fogja fogja közvetve és közvetlenül mozdítani. Ez ígéretet a közgyűlés köszönettel vette tudomásul.

Ezután az elnök felszólítja a jegyzőt, hogy a 27-én délutánt tartott értekezlet megállapodásait terjessze a közgyűlés elé, mit a jegyző a következőkben tesz meg: „A konventi tanterv főbb vonásait és a megoldandó kérdéseket Dóczi Lajos elnök ism. rti. Az ő előadása

és javaslatai alapján az értekezlet a következőkben állapodott meg:

1. A vallástani tanterv csak a szükséges új tan- és segédkönyvek (tanulók bibliája és vallásos olvasókönyv) létrehozása után valósítható meg. E könyvek mielőbbi elkészítésére kérje fel az egyesület az egyházkerületet, illetőleg az egyetemes konventet.

2. Ámeneti intézkedéseket csak az egyetemes történelem és a természetrajz tantervének végrehajtása kíván. A történelem tantervét egyesületünk csak évenként előre haladva 4 évi átmenettel tartja megvalósíthatónak s az egyházkerületnek idevonatkozó intézkedését célszerűnek tartja. A természetrajzi tantervre nézve azonban tegyen egyesületünk fölterjesztést az egyházkerülethez, hogy a revideált tantervet a IV. osztályban már az 1901/2. isk. évben léptesse életbe, a többi osztályban pedig évenként előre haladva valósítsák meg a tanterv. A többi tantárgy tanterve az 1902/3. isk. évben az egész gymnasiumban végrehajtható.

3. Egyesületünk szükségét látja a vallástani kézi könyveken kívül protestáns szellemű tankönyveknek, első sorban a magyar történelemre és magyar olvasókönyvekre, azután az egyetemes történelemre, földrajzra és német olvasókönyvekre. Az első sorban szükséges könyvekre a központi választmány a legközelebbi gyűlésen adjon határozott javaslatot.

4. Az államsegélyes gymnasiumokra a vallás és énektanítás tantervén kívül kötelezőkké teendő a tantervnek a magyar és német irodalmi olvasmányokra, a történelmi és földrajzi tanítás szellemére vonatkozó utasításai.

A tanári fizetési fokozatok eltörlése és egyöntetű alapfizetés megállapítása iránt a máramaros-szigeti főgymn. tanárkartól beadott indítvány tárgyában az értekezlet azt javasolja a közgyűlésnek, hogy mivel az indítvány az egész magyar ref. tanárságot érdekli, tűzessék ki az országos ref. tanáregyesület első közgyűlésének napirendjére.

Az egyesületnek országossá alakítása tárgyában javasolja az értekezlet, hogy bizza meg a közgyűlés a központi választmányt és a többi egyházkerületből hozzá választandó 3—4 bizottsági tagot, hogy az orsz. ref. tanáregyesület szervezését a jövő közgyűlésre készítse elő. E szervezkedő közgyűlés 1902-ben, lehetőleg a husvét szünet alatt Debrecenbe hívassék össze. Addig a mostani tisztikar és választmány vezesse az ügyeket és így az alapszabályok értelmében e közgyűlésre kitűzött tisztújítás halasztassék el. Az országos ref. tanáregyesület megalakítására vonatkozó elvi határozat az egyházkerületeknek és a konventnek jelentessék be és kéressék ki támogatásuk.

Az egyes kerületekből a következő szervező bizottsági tagok ajánlatnak: *Dunántúlról*: dr. Antal Géza, Faragó János, (Pápa), Vida Károly (Csurgó). *Dunamellekről*: H. Kiss Kálmán, Benkó Imre (Nagy Körös) Katona Mihály (Keekemét), Szóts Farkas (Budapest). *Tiszáninnenről*: dr. Ballagi Géza, Radácsi György, Rácz Lajos, (Sáros-patak), Kovács Gábor (Miskolc). *Erdélyből*: Váró Ferencz, (Nagy-Enyed) Nagy-Károly (Koloszvár), Kincs Gyula (Zilah)."

A közgyűlésen nagyobb vita nélkül megerősített nyertek az értekezlet megállapításai. Majd a nagy választmánytól is letárgyalt pályakérdés ügye került elő. A közgyűlés hozzájárul, hogy a debreceni egyháztól már régebben felajánlott 50 arany pályadíjra a következő kérdés tűzessék ki: „A debreceni collegium particulái,

e particulák viszonya az anya-iskolához tanrendszer és tanítási módszer tekintetében.“ Tudomásul veszi a közgyűlés, hogy a máramaros-szigeti lice m kormányzó tanácsa által régebben felajánlott 400 koronás pályadíj, melyre az akkor kitűzött pályahirdetés értelmében pályamű nem adatott be, most már visszavontnak tekintendő.

Hosszabb vitát keltett még a szigeti gymn. tanári kar azon indítványa, hogy keressék meg a főtisztelendő püspöki hivatal, hogy azon két elégtelen osztályzatot kapott tanulóknak, kiknek e mellett *szabályszerű* (2) vagy *kevésbé szabályszerű* (3) jegyök van a magaviseletről, ne engedje meg a javító vizsgálatra menést. Az élénk eszmecsere után, melyben az elnökön kívül *Madarász Imre, Sinka Sándor, Dr. Gulyás István, Horváth Ferencz, Dobay Sándor és Dr. Pallagi Gyula* vettek részt, a közgyűlés abban állapodott meg, hogy intéztesék felterjesztés a püspöki hivatalhoz az iránt, hogy kerületi gymnasiumainkban azoknak a növendékeknek, a kik két tantárgyból megbuktak, a tanári kar javaslatával lehessen jövőre folyamodványaikat betérjeszteniök.

Még a máramaros-szigetieknek szives meghívó levelét olvassa fel a jegyző, melyben a közgyűlés jövő évi színhelyül Szigetet felajánlják. A közgyűlés örömmel és köszönettel vette a meghívást; minthogy azonban a következő szervezkedő közgyűlést Debrecenben öhajítja tartani, a szigetiek meghívását máskorra tartja fenn.

Deiben zárta zárta be az emök a nagyfontosságú közgyűlést meleg szavakban mondván köszönetet a karcagiaknak a szives vendéglátásért, a közgyűlési tagoknak a buzgó érdeklődésért s különösen a karcagi tanári karnak a közgyűlés előkészítésében kifejtett önzetlen fáradozásáért.

KÖZÉLETÜNK.

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A nagy szalontai ev. ref. egyházmegye aug. 29-én tartotta meg nyári rendes közgyűlését, gyűlés alkotó tagjainak élénk részvételével, mit a tárgyalás alá került több fontos ügy nagyon is indokoltá tett.

A gyűlést reggel 9 órakor *Szell Kálmán* esperes buzgó imádsággal megnyitván, üdvözölte a megjelenteket, kik között ott láttuk egyházmegyénk ősz gondnokát, böcs világi vezérét *Tisza Kálmánt*, továbbá gróf *Tisza István, Fabián László, Benedek László, gróf Tisza Kálmán és Hadházy Kálmán* világi, Nagy Imre, Balogh Ambrus, Böszörményi Lajos, dr. Márk Ferenc, Sipos Imre és Hajdu Elek lelkeszi tanácsbírákat, továbbá számos lelkészt, tanítót, gondnokot és érdeklődőt.

A gyűlési, képviselők igazolása s a tanácskozás sorrendjének megállapítása után, az esperesi jelentések kerültek sorra: a törvényszerű egyházlátogatásról, az elnökileg elintézett ügyekről, seontró ügyekről, az általa továbbított pénzekről; melyeket a gyűlés jóváhagyó tudomásul vett. E jelentésekből, mint az egyház iránti nemes érdeklődés szép tanubizonyosságát, kiemelendőnek tartunk két adományozást. Az egyiket az *erdőgyaraki* községi előjáróság tette, mely az erdőgyaraki ev. ref. szegény egyháznak, iskolai terhe könnyebítésére a folyó évben 1000 koronát vett fel költségvetésébe, kilátásba helyezvén, hogy ezen összeget a következő években is állandóan folyósítani fogja. E nemes tett önmagát dicseri s érte a gyűlés az erdőgyaraki előjáróságnak hálás köszönetet nyilvánította.

Ugyszintén hálás köszönettel vették még a *tulkai bérlo társaság* 3600 koronás adományát, melyet az *árpádi* ev. ref. egyház javára tett oly célból, hogy annak kamataiból az egyház közszükségei fedeztesenek.

Ezután a nagyváradi leány internátusról szóló jelentést vették tudomásul a jövő évi költségvetéssel együtt: majd a Nagyváradon felállítandó ev. ref. tanítóképző intézetre indított gyűjtés eredményét vették tudomásul, mely szerint a bihari egyházmegyéből 4257 kor. 49 fill., a nagyszalontai egyházmegyéből 3119 kor. 92 fill., az érmelléki egyházmegyéből 392 kor., 14 fill., más egyházmegyéből 1635 kor., 84 fill., összesen tehát 9387 korona 61 fillér fizettetett be. Szép eredmény a melyet a már engedélyezett sorsjáték *hihetőleg* sokszorosítani fog.

Ezután a gyűlés legfontosabb tárgyai kerültek sorra: ev. ref. népiskoláinkat felekezeti iskolául fentartó alpra vonatkozólag, kimondotta egyházmegyénk, hogy bár ilyen alpra, iskoláink megtarthatása végett, nagy szüksége volna egyetemes egyházuunknak, de mivel arra pénzünk nincsen s így az alap létesítése a hivek újabb és pedig nagy mérvű megterhelésével járna, az alap létesítését jelenben lehetetlennek tartja.

A másfelekezeti iskolába járó ev. ref. növendékek vallásos oktatása és annak díjazása tárgyában a 159—1896 sz. egyházkerületi végzésben foglalt javaslatot óhajtja életbe léptetni egyházmegyénk, mely szerint az elemi iskolások vallásos oktatásáról az illető ev. ref. egyház presbyteriuma gondoskodik; ha pedig az iskola nem más felekezeti, hanem az államé, vagy községé, a vallásos oktatás díjazásáról az iskolát fentartó állam vagy község gondoskodik, az egyház által választott vallástanítókat alkalmazván. A magasabb fokú iskolákba járó növendékek vallásos oktatásáról és ezen oktatás díjazásáról az egyetemes ev. ref. egyház gondoskodik, a vallástanítókat az államtól kérendő és nyerendő segélyből fizetvén; a vallástanítók fizetését az elemi iskolákban heti 1 órára 50 koronában, a magasabb intézeteknél 80 koronában óhajtván megállapíttatni.

A lelkészi özvegyek és árvák csonka és kegyeleti évére vonatkozólag határozatba veszi a gyűlés, hogy a csonka év hat hónapban állapíttassék meg, mely idő alatt az alkalmazott helyettes lelkészt lakással és élelemmel ellátni a csonka év jövedelmét élvező család köteles, míg fizetése, mely 40 koronánál havonta több nem lehet, a kongruás egyházakban az állami kiegészítésből nyerendő káplántartási átalányból, nem kongruás egyházakban pedig az egyházmegye köz költségéből fedeztessék; ezen 6 hónap alatt azonban az újonnan választott lelkész tartozik hivatalát el is foglalni. A kegyeleti évet, miután az országos lelkészi özvegy- és árva gyámintézet kárpótolja azt, megszüntetendők véleményezik.

Az 1903-ban tartandó zsinat tárgyaira vonatkozólag a gyűlés *Szell* Kálmán esperes következő indítványát fogadta el egy hangúlag:

„Mindenekelőtt azon óhajtását fejezi ki egyházmegyénk, hogy a közelebbi zsinaton, egyházi törvényünknek azon részei vétessenek módosítás vagy pótlás alá, a melyek az idők folyamán szerzett tapasztalat folytán, magyarázatot igényelnek, vagy a változott viszonyok következtében új intézkedést tesznek szükségessé.

Ezen általános megjegyzés után:

első sorban szabályozandónak tartjuk az egyházi adózás vagy teherviselés ügyét; kapcsolatba hozva

azt, az 1848 évi XX t.-c. *szellemében* országos törvény által folyóvá teendő államsegélylyel;

oly módon, hogy a most folyamatba levő munkálatokban kimutattatván a magyarországi ref. egyház egyes egyházainak összes szükséglete s ezzel szemben az egyes egyházak tagjainak, az állami egyenes adó alapján, a vagyonosság tekintetbe vételével, eszközölt osztályba sorozás útján, reájok kivethető személyi és vagyoni adó maximális összege:

az eképpen hiteles, okmányokkal igazolt szükséglet és fedezet egybevetésénél, egyes egyházakban mutatkozó *hiányok egész összege* képezze a magyarországi ev. ref. egyháznak az egyház tagjai által nem fedezhető összes szükségletét.

Ennek fedezésére az 1848. évi XX. t.-c. *szellemében* — a vallási egyenlőség és viszonyosság elvénél fogva, de az egyes vallásfelekezetek különböző *természetének és szervezetének* kellő figyelembe vételével — államsegély bocsáttassék a magyar ev. ref. egyház egyetemének rendelkezésére és pedig az ev. ref. egyház autonóm jogának teljes fentartásával és nem esetről esetre megszavazandó *budget tételben*, hanem egyszer s mindenkorra szóló *országos törvényben*.

S amennyiben Magyarország jelen pénzügyi helyzete nem engedné meg azt, hogy ezen államsegély egész összegében már most folyóvá tétessék: évek sorozatára beosztva mondassék ki és biztosíttassék az országos törvényben, az évenként emelkedő összegben folyóvá tett államsegély és annak tőkéje m. kir. állampapírban bocsáttassék a magyarországi ev. ref. egyházkerületeknek, illetőleg azoknak megbízásából a magyarországi ev. ref. konventnek rendelkezésére.

2. A lelkészek minősítésénél (184. §):

a minősítő évek a képesítő első vizsgálat sikeres letetésétől számítassanak, mert hiszen a képesítő első és második vizsgálat közötti egy esztendő, tényleg gyakorlati és szolgálati év, a mely nélkül a második vizsgálat sem tehető.

Ennek tekintetbe vételével szövegeztessék a 185. §.

A 186. § utolsó bekezdése világosabban és minden más magyarázatot kizárólag szövegeztessék.

3. A 237. § helyett a tiszántuli ev. ref. egyházkerület esperesi karának a csonka és kegyeleti évre vonatkozó javaslata (53—1901. szám. e. ker. végzés) igtattassék az egyházi törvénybe.

4. Ha az egyházi fegyelemre vonatkozólag újabb intézkedések vétetnének fel egyházi törvényünkbe: kívánjuk, hogy azok a keresztyén szeretet örök törvényével és a protestantizmus szellemével megegyezők legyenek és kizárják az ezekkel homlokegyenest ellenkező olyan megtorló intézkedéseket, minő pl. a sákramentomoktól, — keresztség, urvacsofa — eltiltás, az ev. ref. egyházból való kirekesztés.

5. A köznevelési és közoktatási szervezet megfelelő helyére, magába a törvénybe beigtatandó, hogy: a) a rendes tanítók és tanárok állomásaikat tanév kezdetén foglalhatják el és azokat tanév közben el nem hagyhatják. A tanév közben beállott változások (halálozás, nyugdíjazás, itéletileg elmozdítás folytán) ideiglenessé töltdők be.

6. A másfelekezetiük nyilvános iskolájába (legyenek ezek elemi, középiskolák, vagy ezekkel egyenfokú nyilvános felekezeti iskolák) járó ev. ref. növendékek vallásos oktatásáról az egyetemes ev. ref. egyház gondoskodik — a vallástanítókat az államtól kérendő és nyerendő segélyből fizetvén.

E nagy fontosságú javaslat elfogadása után kisebb

ügyek következtek. A lelkési gyámintézeti választmány följterjesztései, a bélzerindi egyház kérvénye lelkészlak javítása tárgyában, melyeket a gyűlés tudomásul vett.

(Folyt. köv.)

Ssombathy István.

Egy kis ráadás a szerkesztői megjegyzésre.

Somogyi Pál urnak, főiskolai tanítóképző intézetünk érdemes tanárának s a debreceni ev. ref. egyház főjegyzőjének e lap szerkesztőségéhez intézett és a mult számban megjelent levelére a szerkesztőség tett annyi megjegyzést, hogy ennek következtében annak a közleménynek a tartalma, mely a debreceni egyházban megejtett egyházlátogatás alkalmával fölmerült számadási s gazdálkodási nehézségekről hozott volt tudósítást, súlyából semmit sem veszített. Ennek ellenére tovább akarunk ezzel az ügygyel foglalkozni, nem csak azért, mert a Somogyi Pál ur le élében semmimégnyugtatót nem találunk, hanem és inkább azért, mert úgy tapasztaltuk, hogy a debreceni egyháznak csak javára vált eddig is, ha felszínre hoztuk az ő bajait.

Megjegyezzük legelsőben is, hogy közleményünk nem vád volt, a mint a levelirő folyvást említi, hanem egyszerűen a tények konstatálása, még pedig olyan tényeké, melyeknek létezését maga a levelirő is beismeri s védekezésében megcáfolni nem tud. Sőt a mi tudósításunkban nem is említett olyan ténykörülményről is megemlékezik, mely újabb adatot szolgáltat arra nézve, hogy mégis csak marad feun valami kívánni való a könyveléseknél. Tudósításunkban semmi színezés nem volt; egy rövid ujdonságban éppen tul sötét színezésre tér sines, de attól különben is szándékosan tartózkodtunk. Most pedig lássuk egyenként a levélben foglalt védekezni óhajtó pontokat.

Hogy egy bérlő nem egy évi, hanem csak tiz havi bérlettel maradt adós, az csak annyit változtat a helyzeten, hogy a kezeléssel megbízott közegek s azok között legfelső helyen maga a presbyterium nem egy évi, hanem csak tiz havi bérlet elvesztéért felelősök. Tehát, bérleti tartozás mégis csak veszett oda, melyet egyáltalán nem lehet azzal a naiv intézkedéssel megmenteni, hogy „az egyház fentartja a követelést.”

Szeretnők tudni, hogy a felelősségre vonás érdekében mit tett eddig a presbyterium? Mert a bérleti tartozás évnegyedenként válik esedékessé, nem tiz havonként. Valakinek mulasztania kellett valamit. Ki volt az a valaki?

Az alapítvány neve a levelirő szerint nem veszett el, de bevallja, hogy itt a Székely Dénes-féle alapítványról van szó (hogy eltalálta!), mely egy házastelekből állott s ez a házastelek beolvadt ugyan a szomszédos nagyobb telekbe az építkezés alkalmával, de „a házastelek a leltárkönyvben ma is Székely Dénes néven áll.” Szép, szép, csak hogy erősen eszünkbe juttatja azt a rákot, mely csak a levélben volt meg. Bele nyugodnánk mi még abba, hogy a Székely Dienes-féle telek beépített s bele olvadt a szomszédos telekbe, a hol egyik kántorunk természetben való lakást nyer (hej, de minő előzmények után és küzdelem árán: Széll István kántor ur a megmondhatója!); de megnyugvásunk csak akkor volna teljes, ha a levelirő bizonyosságot tett volna arról, hogy a Székely Dienes-féle alapítványnak ma már nincs egyéb rendeltetése csak az, hogy összes jövedelmét a nagytemplom fentartása eméssze föl. De hát ha nem egészen így szól az alapító rendelkezése? Aztán valamely alapítványnak a nevét nem csak a „lel-

tár könyvben“ való nyilvántartással tartjuk és őrizzük meg, hanem azáltal is, hogy a számadásban kimutatjuk, hogy az alapítványnak jövedelmével hogyan gazdálkodtunk számszerűleg? Tisztelettel kérdezem, hogy a legutóbbi évben a nagytemplom fentartási alapjának a pénztára hány koronát és fillért irt bevétele a Székely Dienes-féle alapítvány jövedelméből? Hát az alapító levélben ne talán megnevezett egyéb célokra mennyi fordított? Ezt joggal kérdehetjük, mert a főjegyző ur maga azt írja, hogy „*mindegyik alapítványnak, tőkéje jövedelme folytonosan nyilvántartásban van tartva.*“ Ha a Székely Dienes-féle házastelekkel a „nagy nevű“ (nem tudjuk miért olyan nagy?) presbyteriumnak szabad volt úgy rendelkezni, a hogy rendelkezett; ha a „nagy nevű“ presbyterium örökébe lépett későbbi presbyteriumnak szabad volt beleolvasztani a külön rendeltetésű házastelket a szomszéd telekbe, úgy, hogy immár az ő helye sem ismeri meg őt többé, nem helyesebb lett volna-e a helyzet komplikálása helyett ugy oldani meg a kérdést, hogy a szomszédos telek tulajdonosa megfelelő becsű alapján kifizette volna a Székely Dienes-féle telek arát, a mikor az így képződő tőke jövedelmét — ha jól tudjuk — a három irányu célra könnyű lett volna külön jövedelmeztetni. Ime, nem ok nélkül jeleztük, hogy egy alapítványnak a neve elveszett. Még most van ember, a ki eltudja mondani legalább a históriáját, hogy hogyan veszett el, de később ez se lessz. Elveszettnek kell tehát deklarálnunk ennek az alapítványnak a nevét, míg jövedelme az alapító intenciója szerint az *általunk jelzett módon nem kezeletik.*

Nincs távolról se kimentve az a kifogás, hogy a közigazgatási személyzet javadalmazására szokatlanul nagy összeg megy ki. Huszonhárom ezer korona! melyből egy fillér se esik se lelkési se tanítói és még másneműszemélyi javadalmazásra! azonkívül több mint két ezer korona másolási költség, a midőn írógéppel van felszerelve az iroda. Jertek ide ti szoboszlaiak, böszörményiek, h.m.-vásárhelyiek, s rémüljétek el bele, hogy nekünk az egyházi közigazgatásunk (tisztviselei fizetés) 23 ezer koronába s még egy pár ezer korona furesa című kiadásba kerül! Ti nem tudtok ehez hasonló fejlődést felmutatni! De hátha 50 bérháza volna is az egyháznak, és rendbentartott adóhivatala, azonkívül 10 temploma és még annyi lelkési laka (a minthogy e két utóbbi tételre valóban nagyobb szükség van, mint a luxussal berendezett közigazgatásra apparátusra): nem elképzelhetetlenül magas-e még akkor is az a huszonháromezer korona? Hiszen ekkora összegből éppen hat újabb lelkési állást lehetne még krealni, s fentartani. Tüzete-sebben bírálhatnók még ezt a gondolkodást, ha az egyház költségvetése előttünk állana. De a mi egyházunk vagyoni kezelése se költségvetést, se vagyonskimutatást, se záró számadást soha nem bocsát a nyilvánosság elé adófizetői megnyugtatóására. E nélkül csak általánosságban de ismételtlen kell hangsúlyoznunk, hogy felette bőkezűen van berendezve a tisztviselei személyzet.

Az épületfentartási költségek mérsékelt voltáról csak a közrebeszátott költségvetés s az ahoz fűzött zárószámadás adatai győzhetnének meg bennünket. Ha az egyházlátogató bizottság tagjai magasnak itélték (értésítésünk szerint pedig olyannak itélték): az ellenkezőt csak a számok bizonyíthatnák. Bizodalommal kérjük a főjegyző urat, nézzen utána az egyes tételeknek saját szemével, vajjon költene-e ő maga a saját házára ugy mint az egyház? Nem lehetne-e mérsékeltébb tételekkel takarékosabban gazdálkodni?

Felre értette tudósításunkat a levélíró a kamatfizetés kérdésében. Ő az utólagos kamatfizetés theoriájának kel a védelmére, holott ezt a különben unikumot mi nem érintettük; mi csak azt jeleztük, hogy noha a kamatot utólagosan fizetteti a presbyterium: mégis sok a hátralék. Ennek vártuk volna a világos cáfolatát. Számszerint felmutatva, hogy ennyi meg ennyi tőke-vagyon mellett ennyi meg ennyi a kamathátralék, a mi nem mondható soknak. Azonban a mi értesülésünk szerint úgy haszonbér mint kamathátralék sok van kint, még presbyternél is. És ha már szóba került az utólagos kamatfizetés is: nem habozunk kimondani, hogy ez ma túlhaladott álláspont, ezt a leggazdagabb pénzintézetek se teszik sehol a világon, s így Debrecenben sem. Ilyen luxust csak a debreceni egyház engedett meg magának. Hogy „*egyházi téren kivált a mai időben*” miért olyan nagyon meggondolandó a „*régi szokások megbotyogatása*”: gazdasági szempontból nem érthetjük, egyéb tekintet pedig itt nem lehet irányadó.

Még inkább félreértette a levélíró főjegyző ur a domesztikai hátralékok ügyét. Mi arról értesültünk, s arról kívántunk megemlékezni, hogy az egyházközségi hívek domesztikai fizetendőiből sok hátralék áll fenn egész tizezer koronáig, nem pedig az országos közalappal szemben. Egyesek, s azok között jó magunk is befizetjük a domesztikai tartozásunkat; a hanyag fizetők-nél pedig ezrek vannak kin s azoknak nagy része — mint minden elhanyagolt követeléssel történni szokott — nagy valószínűséggel oda fog veszni. Honnan, miből fizeti hát be az évi teljes összeget az egyházi pénztár, ha olyan sok a hátralék? Talán külön alapja van rá? Ha van: akkor miért szed a hívektől ezen a címen csak egy fillért is? Ha pedig nincsen: idegen alaptól gazdálkodik? Vagy talán olyan nagy mennyiségben veti ki az évi járulékot az egyháztagokra, hogy a pontos fizető jó bolondok zsebéből is kitelik az országos közalap pénztárába fizetendő évi összeg, a hanyag fizetők-nél pedig oda maradhat a tartozás? Lám ilyen furcsa kérdések merülnek föl, ha a *cáfolni akaró levélíró nem a szeg fejére üt, hanem melléje.*

A pénztári könyvek kezeléseért a kezelő a presbiteriumnak felelős, a presbiterium pedig a felette álló hatóságoknak, az egyházi tagokkal s a nyilvánossággal szemben még erkölcsi felelősség alatt is áll. Mi nem fogjuk a presbiterium által választott tisztviselőket bírálni, kifogásolni. Mi a presbiteriumtól követeljük, hogy gondoskodjék hibátlan könyvvezetésről. Ez az ő kötelessége. Nem lehet hát azzal védeni a hibát senkinek, hogy a könyvelésért „csak az illető tisztviselő a felelős.” Hova vezetne az ilyen gondolkozásmód?

Hogy az alapítványok nyilvántartása érdekében a tőkék kumulatív kezelése „nagyon kétes értékű” volna, ezt csak az állíthatja, a ki a kumulatív kezelés rendszerét még nem ismeri. Nem helyeselhető ilyen állítás révén pl. a törvényhatósági árvapénztárak kezeléseért annak feltevésével bántani az illetőket, mintha a törvényhatóság olyan kezelést fogadott volna el, mely az egyesek vagyonaát külön nyilván nem tudná tartani. Mi a kezelés tisztasága ellen nem említettünk kifogást, de ez még nem zárja ki azt, hogy a kezelés *elavult ósdi jellegű.* És ez nem egyéni vélemény, hanem abszolút igazság. Lássuk csak közelebbről. A presbiterium kezelése alatt — pontos számát nem tudhatjuk — állhat valami 70—80 különféle rendeltetésű alap pénztára. S hogyan kezelheti ezeket a presbiterium? Ugy, hogy minden alapnak külön nyilvántartatja az adósát. Micsoda akadályokkal küzd aztán a kezelés, a mikor valamelyik

kölcsön nem telik ki egy alapnak a pénzkészletéből! Némelyik alap tul-tökésít, a másiknak rajta marad a pénztári maradványa. A tul költő alap kénytelen kölcsönt kérni attól a melyiknek pénze van. Egyik eladósodott alap, noha kölcsön-kötvényei egy részének átadásával kifizethetné a kölcsönvett ezreket, kölcsönnel terheltetik el, s fizeti utána a kamatot. Miért-e chaosz? Mert az már mégsem hagyható helybe, hogy az eladósodott alap csupán azért ne számoljon le, ha egyébbel nem, hát értékei átbocsátásával, hogy tőke romjai után bevett kamatjövendelméből is kezelési hatódot fizessen a tőkepénztárnak! Próbálja meg csak a levélíró főjegyző ur, hogyan lehet kibontakozni abból a labirintból melyből a pénztári személyzet az évi számadáskészítés alkalmával nagy nehezen hasztalanul elfecsérelt idő árán kilábolni kénytelen? Akkor az ő egyéni nézete is ósdiak deklarálja a mai kezelés rendszerét. Ez a rendszer okozza azt, hogy az eltelt év naplóját az újév márciusáig nyitva kell tartani, tehát annyi ideig, mint éppen az államnál; ez okozza, hogy a számadáskészítés, annak megvizsgálása, felülvizsgálása a mult évről 7 hónapba került s a vizitatio is csak ekkor kezdhette meg annak megvizsgálását. Kissé merész állítás hát a levél írójától, hogy a kezelési rendszer „világos”. Hisz ő maga cáfolja meg ezt midőn csak „Kovács Lajos barátjától,” a visitatio egyik jeles tagjától tudja meg, hogy a „pénztárnál három kisebb kamathátralék könyvelésén” kívül minden rendben van. De hát mégis talált a visitatio valamit, a mi a könyvelésnél nem volt rendben, holott a levél írójának beismerése szerint a visitatio rövid ideig működött. Hogy kisebb vagy nagyobb az a kamathátralék: az a lényegesen nem változtat. Most már mivel lehet a kezelés világosságát demonstrálni, ha egy rövid időig működő visitatio olyan számadás könyvelésében lel három hibát, a mely számadást a számvevő megvizsgált, a gazdasági bizottság felülvizsgált, a presbiterium helybenhagyott és elfogadott? . . .

Ime, a mire az egyházi főjegyző ur reflektált az ő levelében: reflexióival a lapunk tudósításában foglaltakat meg nem cáfolta. Hogy 50 ezer korona vagyongyarapodás történt: ezt érdemül nem lehet felhozni ott, a hol van miből gyarapítani még körültekintő gazdálkodás nélkül is. Hát ha még jobb lenne a gazdálkodás! Mert a szörnyűséges adóhátralék létezését nem menthetjük ki azzal, hogy másutt is úgy van. A mások hibája nem nyújt senkinek kiváltságot arra, hogy ő is hasonló hibába essék. És mi nem is vagyunk hajlandók egyetlen egyházat sem látatlanba meggyanusítani azzal, hogy ekkora egyházi adóhátralékkal gazdálkodnának még valahol. Egyáltalában nem kielégítő a tájékoztatás az adó behajtása érdekében tett intézkedésekre vonatkozólag. Csak olyan készülődés-félék azok, melyek már is régóta tartanak s azért foszlanak szét eredménytelenségben. Pedig — még ha betörök is érte a fejünket — ki kell mondanunk, hogy a mi egyházi adóterhünk potom csekélység más egyházakéhoz képest, s aligha nem a legalacsonyabb skálába esik a magyar-honi református egyházakban hordozott adófokozatban. S a presbiterium a csekélységet sem képes beszélni! Előkelő állásu egyéneket ismerünk, a kik nyíltan beszélnek, hogy habár már évek óta laknak itt: soha egyházi adófizetésre fel nem hivta őket senki. Talán fel sincsennek véve az adófizetők névsorába. A nagy apparátussal dolgozó egyházi hivatal megteheti, hogy az adókövetésről a híveket értesítse; a fizetést sürgesse. Végre a is ki fizetni erre sem hajlandó: a behajtásnak eléggé meghatározza a módját a királyilag szentesített

egyházi törvény. Ez lesz annak a vége, ennek kell lennie előbb-utóbb, de minél később lesz: annál több lesz a törölni való a behajthatlanság miatt; ezért pedig a presbiterium lesz a felelős, ha nem gyakorolta a törvényben biztosított jogait és nem teljesítette esküjével parancsolt köteleességeit.

Az ember csak akkor sejti, hogy mekkora erővel rendelkezniék s mire volnánk képesek, a midőn látja, hogy csekély egyházi adó és ennek toronymagasságu hátraléka mellett is élünk még valahogy. De az erkölcsi és anyagi világrend logikája nem fogja soká tünni ezt a dolgot. De siessünk befejezni a dolgot. A főjegyző ur reflexiói — fájdalom — csak megerősítették, nem-hogy gyengítették volna tudósításunkat: a mi debreceni egyházunk pénzügyi gazdálkodása nem egészen jó uton halad. Rendszerváltozásnak kell ott bekövetkeznie, a mit az idő előbb vagy utóbb meg is hoz, a mikor a régi rendszerrel együtt eltűnnek annak emberei is, vagy átalakulnak felfogásukban gyökeresen. Ez így szokott történni, így volt másutt is. Csak még azt kívánjuk megjegyezni, hogy mi azt, a mi meggyőződésünk szerint nem helyes, nem fogjuk helyesnek ismerni akkor sem, ha az a visitatio jegyzőkönyvében nem is esett kifogás alá. Az egyházlátogató küldöttség nem bocsátkozhatik abba, hogy kifogásolja például akár a kamatok utólagos szedését, akár még egyszer olyan nehézkes kezelési rendszer fentartását, ha az a presbiteriumnak úgy esik jól. Éppen ezért mi egyházi hírlapírói köteleességünkön kívül kifogásainkkal, észrevételeinkkel nem fogunk csupán a visitatio jegyzőkönyvében foglaltakra szorítkozni. A visitatio működési tere, hivatása, feladata, más mint a miénk. Az egyház a maga autonomikus jogánál fogva a törvény korlátai között sok olyat tehet, a mit a hivatalos felsőség még nem nehezményelhet. De nekünk, akár mint egyházi hírlapíróknak, akár mint egyházi adófizetőnek, fel kell emelnünk szavunkat, valahányszor annak szükségét érezzük. A közintézményeknél mutatkozó általános jelenségek még részleteikben is a nyilvános kritika tárgyai voltak mindenkor; ez alól magukat semmikor ki nem vonhatják.

Nem ismerhetjük hát mi most se, sem körültekintőnek, sem gondosnak, sem takarékosnak a debreceni egyház pénzügyi gazdálkodását. Égető szükségek kiáltanak nálunk kielégítés után. A tanítói állomások javadalmazásának rendezése, a 800 koronás ideiglenes helyek megszüntetése,* új állomások létesítése, új iskolák építése, a meglévők egyrészének a jogos követelmények szerint való átalakítása és felszerelése, nem is említve a kellő számú lelkészi állások szervezését, csak úgy tuttában gondolva is át a szükségeket olyan igények, melyeknek kielégítése elől nem szabad immár kitérni. Telnék is ezekre azokból az adó, közalapi és egyéb hátralékokból takarosán, vagy ha nem telnék a mit nem igen hiszünk, kitelik a szükséghez képest fel-emelt egyházi adóból, tekintet nélkül minden mellékkörülményre. És ha majd eljön az ideje (a mi jöjjön el minél előbb) mi leszünk az elsők, a kik a debreceni egyház gazdálkodását körültekintőnek, gondosnak, s takarékosnak fogjuk hirdetni.

Tudósító.

* Van — biztosan tudjuk, — 720 koronás is, a mely összegből azonban 360 korona lakkért kell évenként kiadni a 9 gyermekes szegény tanítónak. Ugyan hogy lehet a fent maradt 360 koronából egy éven át ennek a nagy családnak Debrecenben megélni? Szerk.

IRODALOM.

Tompa Mihály reliquiái II.

(Folytatás.)

A XI. számú közönséges egyházi beszéd Róm. XIII. 8. alapján „Érezzük köteleességünket“ címmel. Bevezetésében szépen fejti ki, hogy kik társas életben élünk, minden felől köteleességekkel találkozunk, melyeknek hü teljesítésétől függ emberi hivatásunk betöltése. Ezután vázlatzerűleg inkább, mint teljesen kidolgozva, de eszmékben gazdagon s mindig eszméltetve fejti ki, I. azon okokat, melyek köteleességeink mindenkori hü teljesítésére ösztönöznek s II. a kötelesség teljesítésére vonatkozó szigorú parancsolatok merev törvényszerűségét mintegy jól eső önkéntes életelvvé feloldó szeretetet. Mély összefüggésben fogja fel szerzőnk e kettőt s szép összhangban békíti ki a rideg törvények követelményét az egymás iránti engedékenység, méltánylat, igazság eszméivel.

A XII. és XIII. szám alattiak folytatólagos közönséges egyházi beszéd. Péld. XXX. 24—29. alapján „Allatok bölcsesége, emberek oktalansága“ címmel. Mily elfogult az ember! azt hiszi, minden ő érte teremtetett, hogy ő a legnagyobb, legbölcsebb s ezért jogosult a legmagasabb fokú önhittsége. Ime a bölcs négy kis állatot említ, melyekről azt állítja, hogy ezek bölcsebbek a bölcseségnél. Kemény lecke a kevély embernek. Jertek, lássuk meg, mit tanulhatunk hát azoktól? E nagyon találó bevezetés után egyenkint szól e bölcs állatokról. A hangyák szorgalma, takarékosága, mértékletes élete, magáival megelégedése szemben a munkátlan, vesztegető, pazar, mértéktelen, önző, csaló emberhaddal; az egerek eszessége, mely bár erőtlen község, mégis közsziklára építi az ő házát, szemben a külső, belső boldogságának hajlékat iugatag homokra építő emberrel; a király, vagyis vezér nélkül, törvények hiányában is szép renddel menő sáskák serege szemben a vezérrel bíró, (ily vezérek az Isten parancsolatai, saját okossága, polgári törvények) s e vezérek dacára is okatlanul, rendetlenül, bűnös úton járó emberiséggel; a pók, mely lábaival csodálatos művet állít elő s a királyok palotáiban a kik szemben az emberrel, ki isteni szikrával, észszel munkálkodik s gyakran még sem visz semmit is végre és lakozik a nyomoruság alacsony, füstös hunyhózában, bizony bölcsebbek a bölcseségnél, megszegyenítik az embert s nagy tanulságot szolgálnak arra, hogy legyünk szorgalmasak, mint a hangyák, előrelátók, mint az egerek, rendesek mint a sáskák és tökéletes művet létrehozók, mint a pókok. A gondolatmenet még ily száraz vázlatban is megkap. a kidolgozás pedig ritkítja párfját. Az állati jeles, s az emberi gyarló tulajdonságok oly éles ellesése, a gyakorlati élet oly mély ismerete s azok felett oly magas életbölcsei nézpontra nyilvánul itt, a minőt ily kevés helyre összetömörítve csak a salomoni példabeszédekben találunk. Mély elméjű gondolatok, frappáns eszmék, gyakorlati igazságok csakugy szikráznak s tolnak egymásra e két beszédben, mint nyári zivatarban egyik villanás a másikra lobban. A szem, a figyelem nem képes kísérni, csak meglepetve látja: megint egy mánk; s így megy folyvást, míg vége beszédnek, viharnak. De vihar, tisztító vihar e beszéd egyébként is, hallgatóira az ő speciális bűneikért oly hevesen csattog le ostroma, hogy ezt csak olyan erkölcsi magaslatról lehetett elmondani, hová Tompát tiszta keresztyén élete emelte.

A XIV. számú közöns. beszéd Mát. V. 8. alapján a *boldogságról* szól, szól pedig oly tisztán, nemesen, egyszerűen és igazán, mint Krisztus óta kevesen szólottak. Az egészét közölnöm kellene, mért a vázlat és kivonatolás csak elszínteleníti. Bevezetésében meghatározta: mi a boldogság? Ezért fut, fáradság, szenved, böjtöl, imádkozik minden ember, A hajós, a buvár, a bányász, a bölcs . . . S mily kevés mégis a boldog emberek száma! Hol keressük hát a boldogságot? *Jézusnál*, az ő szavaiban: *Boldogok a tiszta szívűek*, találjuk a legkövetesebb útbaigazítást, keressük hát ezen a nyomon. Természetesen először az akadályokat kell az útból elhárítani, így lesz az I. rész címe: mik boldogságunk akadályai? az, hogy vagy távol keressük a közel boldogságot, vagy hogy üzetünk a telhetetlenség által. Ne, ne itt, ne így keressük azt, hanem ott, a hol egyedül van: a *szívben* s ez lesz a II. rész. Jézus mély bölcs, midőn a boldogságra nézve nem kifele, hanem a szívre utal, ez a forrása mindennek, így a boldogságnak is a *tiszta szív*; milyen a tiszta szív? a kérdésre felel meg a III. rész s mi a tiszta szív jutalma? Ők az Istent meglátják, a) az életben, b) az örökkévalóságban, melyet a IV. rész fejt ki szövegszerűség, átgondoltság, logikai menet tekintetében mint a beszéd, tartalom, s kidolgozás szempontjából gyöngye a kötetnek.

A XV. számú *beköszönő egyházi beszéd* külön tanulmány tárgyául kínálkoznék, azt azonban itt nem tehetvén, meg kell elégednem rövid ismertetésével. A maga egyszerűségében igen szép s kenetes elő- és utóimádság foglalja be a nagy fontosságú beszédet, mely Róm. XVI. 19—20. alapján a nép hivatásáról szól a templomban és a templomon kívül. Már itt elől kiemelem azt a bámulatos lelkiismeretességet, mely magát mindenütt szorosán a szöveghez tartja, abból egy szócskát szem elől nem téveszt, de kiaknázza a legutolsó mozzanatot is s teszi ezt minden legkisebb erőltetés nélkül, a legnagyobb közvetlenséggel, önként folyó természetességgel. Bevezetésében mélyre vágó vonásokkal beszél a vallásról, melynek igazságait hirdethetni fel-emelő gondolat lelkének s hirdetni ezt éppen új hívei között, bizony *örvendez* az ő lelke. De nemcsak annak *akar* is valamit, mert jaj annak a ki csupán örül helyzeté színesebb oldalainak, de minden magasabb, nemesebb cél *akarása*, kitűzése nélkül kíván abban élni. Hogy mit és miként akar, arra felel meg e beköszönőben. I. Akarja, hogy hívei bölcsék legyenek a jó dolgokban és ártatlanok a gonoszokban. II. E célt kétféleképpen akarja elérni, mint pap a szöszéken Isten igéjének hirdetése, s mint ember az életben példaadás által. III. E nagy cél végrehajtásában számít I. Isten segédelmére, 2. az egyházi előljárók, 3. a tanítók támogatására s 4. összes hívei szeretetére. Ritka hűségű szövegszerűség, a tárgyat teljesen felölelő s kimerítő felosztás s az első pillanatra lebilincselő eszmemenet. Az I. részben tehát kifejti működése célját, mely röviden az, hogy terjedjen a jó, s kevesbéjék a gonosz, vagy mindent összevéve, terjeszteni akarja Isten országát, mely a jóságban és igazságban van. Reánk nézve legfontosabb az egész kötetben, sőt T. összes egyházi beszédeiben a következő II. rész, mely az ő homiletikai s pastoriális alapelveit tartalmazza s tárgyalja.

(Folyt. köv.)

Kiss Ferencs
ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Az iskolai év kezdete.** Megélnékül nemcsak főiskolánk, hanem a szó teljes értelmében városunk is. Az ország minden részéből itt vannak már a jövő reményei s utcák, köztetek visszhangoznak jókedvűk édes csengésétől. Régi barátok, tanulótársak paroláznak; újonnan jöttek ismerkednek; adnak, vesznek, terveket szőnek s az ifju erő lüktetésének láttára szinte feledjük, hogy: „labuntur anni . . .“! Ugy látjuk ős kollegiumunk most is szűk lesz mindazoknak a befogadására, kik ide sereglenek s a kúvek fővágyok az volna, hogy a tudományok e várbástyájának falai között szerezzék meg azokat a szellemi fegyvereket, melyekre majd az életben szükségük leend. Kedvező jelenségnek vehető a hittani pályára jelentkező ifjak emelkedő száma. A mint értesülve vagyunk, e sorok irásáig már 30-on felül iratkoztak be csupán az első évre. Talán többen is jönnek még, talán ezekből egy kettő valami okon lemarad még, de annyi bizonyos, hogy a falka-esztendőben immár annyira aggasztóvá lett létszámapadás Istennek legyen hála, megszünt s pár év múlva nem lesz hiány a segédlelkészekben. Ma már ott vagyunk, hogy az akadémiai igazgató a jelentkező theologusokat — *mind* — a főiskola falain belül nem is tudja elhelyezni s ezzel a kérdéssel csak pár nap előtt foglalkozott behatóan az akad. theol. tanárkar, a mikor aztán *igen helyesen!* kimondatott, hogy akár férnek bent a kollegium falai között a theologus ifjak, akár nem, azoknak lakásáról gondoskodni kell. Ha nincs bent elég lakszoba, fogadjon a kiszorultak számára lakást a kollegium kint a városban; mert *elvégre is ennek s mi telekezeti főiskolánknak egész multja lelkészképzésünkkel van logszorosabb viszonyban.* Helyesen történt, hogy képezészeink számára, ha szükség van rá, kint a városban már évek óta lakást fogadnak; de még helyesebb, sőt szükséges s köteleességszerű, azoknak tiszteletes elhelyezéséről is gondoskodni, a kik lelképásztorok lesznek egyházunkban s a kikre iskolai ügyeinkben is mindenkor legbiztosabban támaszkodhatunk. Átalánvéve bármilyen átalakítások következzenek be kollegiumunk területén a közel jövőben, ezt a szempontot nem lehet és nem is szabad figyelmen kívül hagyni.

— **Pályázat a konfirmációi kátéra.** A konfirmációi kátéra 1900. dec. 31-ig 10 pályamű érkezett be, azok kellő időben kiadattak a bíráló bizottságnak, melynek tagjai 3 helyen laktak s külön-külön adják be bírálatukat, s ezeknek együttes tárgyalása után, a Valóságos iratok terjesztő egyesület közgyűlése alkalmával fogtak az eredmény felől jelentést tenni. Teljes tisztelettel H.-m.-vásárhely, 1901. sept. 4. Szabó János esperes a vallásos iratok terjesztő egyesület elnöke.

— **Amerika a humanizmus szolgálatában.** Sokszor elgondolkozunk magunkban, (főleg mikor olvassuk, hogy a vén Európa minden gazembere utját Hamburg és Bréma felé veszi s az Atlanti oceanra száll!) hogy milyen exotikus egy világ az az Amerika! Ott még a gazoknak is szín becsületes emberekké kell átváltozniok, mert különben az oda özőnlő kétes és notorius existenciák már rég felforgatták volna az egész amerikai társadalmi jogrendet. Nem így történt. Ugy látszik, ott meg van adva a lehetőség arra, hogy a ki ideát elbukott, ott ismét talpára állhasson s a társadalomnak hasznos tagjává lehessen. Az az Amerika hát jó iskolája az erkölcsi nyomorultaknak. De van ott gond a testi nyomorékokra is. Olvassuk névezetesen („Ameri-

can School Journal") hogy az Egyesült Államokban 35 állami intézet van berendezve a vakok számára, 25 a siketnémák s 19 a gyengeelméjűek számára. Ezenkívül van még a süketek oktatására 29 olyan nyilvános intézet, melyeket az állam csak segélyez s a melyekben főként csak siket gyermekek taníttatnak; ezek közül 11 esik Chicagóra, 2 Cincinnatira, egy-egy Boston, Detroit, Szt.-Louis, Cleveland stb. városokra. Más nyomorúságokban szenvedő gyermekek számára csak kevés ilyen magán, vagy községi jellegű intézet áll fenn, s csak néhány város dicsekedhetik ilyenekkel. Legújabbban azonban New-York 10 ilyen intézet felállítását vette tervbe, mert az a nagyszerű eredmény, melyet egy idő óta a hülye és gyengeelméjű gyermekek oktatásával elérték, minden ezen intézetek felállításához szükséges anyagi áldozatot igazol. Minden egyes városban, de talán csak nem minden egyes iskolában vannak gyermekek, a kikkel a lelkiismeretes tanítók minden türelme és ügyessége dacára sem lehetett menni semmire, ha velők szemben a közönséges tanítási módszert alkalmazzuk s ezek aztán később rendszeren elzülnek s a társadalomnak csak terhére lesznek. Ezeket akarnak ez új intézetekkel segíteni.

— **Telepítés Biharmegyében.** Fugyi községben Borsos István ev. ref. lelkész a m. kir. földmives-kormány erkölcsi támogatásával 500 cat. hold földet vett akormánybiztos által megállapított 400 kor. vételár mellett telepítési célokra. Települők 1901. szeptember havában a jegyzett, illetve kiválasztott földeket művelés alá vehetik. Az első év feles lesz. A második évben 25% óvadék kifizetendő, s az akkor az illető nevére megy telekönyvileg a birtok. Törlesztendő a vételár 10—50 év alatt. Jegyezhető 10—20 hold. A kinek 1000 koronája van, 4000 kor. 15 hold földet kaphat.

— **Főiskolai ösztöndíj-alapítványok.** A néhai Fumagalli Károly hagyatékából — melyről lapunkban már egy ízben megemlékeztünk volt 3490 kor. 30 fill. folyt be a főiskolai pénztárba. Jövedelmét a főgymnasiumunk felsőbb osztályaiba járó jeles tanuló ifjak vállalkozás nélküli különbség nélkül fogják élvezni. Újabb pedíg e néhai *Keszi Hajdu Lajos* volt kisújszállási nyugalmazott tanár végrendeletének felbontásakor jött köztudomásra, hogy a régi idők felette szűkös tanári fizetése mellett a boldogult némi vagyont volt képes szerezni, s végrendelete szerint a h. böszörményi határon 17 köblös igen értékes földet hagyományozott a debreceni főiskolában tanuló lehető rokonainak, s ezek nem léteben kisújszállási, m.-túri és h.-böszörményi származású tanulóknak a segélyezésére. Így marad fen emléke hosszú időkön át a mindnyájunk által ismert s köztiszteltetésben részesült Keszi Hajdu bátyánknak, a ki megmutatta, hogy csekély jövedelemből is lehet megtakarítani s áldozni nemzeti kulturánk oltárán.

— **Elemi iskolai osztályok kiköltöztetése.** Köztudomás szerint kollegiumunk épületében az újabb idők kívánalmához képest a tanügyi célokra, tanszerek s hivatali helyiségek meg a bent lakásra méltán jogot tartó theologusok számára teljességgel nincs elegendő hely, s igen nagy fontosságú igények kielégítése szorult háttérbe már évek hosszú sora óta. A halasztást tovább nem tűrő szükségeken csakis ideiglenesen tudott gazdasági tanácsunk valamennyire segíteni. Most, hogy a felsőbb gazdasági tanintézet már megkezdte a Parlagra való kiköltözködését, biztató kilátás nyílik arra nézve, hogy a főiskolában elhelyezett elemi iskolák az így megürülendő helyre még az új tanév folyamában átlesznek helyezhetők. Ezzel megindul annak a nagy ren-

dezkedésnek, szervezésnek a kezdete, melyet főiskolai tanárkarunk ismert munkálatában sürgetett. A főiskolai gazdasági tanács ugyanis 393 jkvi sz. a hozott s az egyházkerületre felterjesztett végzésében főiskolánk korszerű fejlesztésének keresztülvitelét a helyiségek előállítására tekintetben ilyen értelemben kontemplálja. A gazdasági tanintézet megürülendő épületének erre a célra való átengedése iránt Debrecen sz. klr. város tanácsa már korábban meghozta a kedvező határozatot, s egyházkerületünk azt már előre is örvendetes tudomásul vette. Nem titok, hogy a gazdasági tanács a fentebb hivatolt 393. számú végzését a pénzügyi bizottság javaslata alapján hozta meg és hogy a pénzügyi bizottságnál ebben a kérdésben Kiss Albert gazdasági tanácsos volt az előadó. Ő a sok ágú kérdés tanulmányozásába nagy ügyszeregettel mélyedt volt bele, s a felmerült megoldási módok mindenikét és így az elemi iskolának a kitelepítését is maga hozta javaslatba. Mi annak idején az igazgató-tanácsban határozottan ellene voltunk és szöltünk annak, hogy a kollegiumból kitelepítendő iskolákat s általában az apróbb elemi iskolai növendékeket ismét itt helyezzék el közvetlen a kollegium tözsomszédságában s az ezen nézetünkben szemünk előtt lebegő neveléstani okoktól eltekintve is jobb' szerettük volna ha azt a gazdasági intézeti épületet a kollegium veszi meg, hova aztán egyik vagy másik tanszaktól könnyen át lehetett volna helyezni s bent a kollegiumban lett volna hely azonnal elég; de mert e nézetünk (melynek különben most is barátjai vagyunk) a többség helyeslésével nem volt szerencsés találkozni, most abban keresünk megnyugvást, hogy javaslattevő Kiss Albert azon a polcon, melyre a presbyterium őt az iskolaszéki elnökség révén helyezte, hathatós befolyásával s főiskolai érdekeink iránt szerzetével meg fogja akadályozni azt, hogy a gazdasági tanintézet megürülendő helyisége csak ideig-óráig is a tanügyi célokra kívül bármely egyéb célra fordíttassék.

— **Újabb adomány a főiskolai szépművészeti muzeum javára.** Főiskolánknak egykori növendékei, a kik 1891-ben tettek érettségi vizsgát, folyó szeptember hó 2-án tíz éves találkozásra gyűltek egybe Debrecenben. Ezzel az alkalommal a főiskolában létesítendő szépművészeti muzeum alapja javára 155 koronát gyűjtöttek egymásközt. Az egykori növendékeknek főiskolánk iránt táplált hálas ragaszkodását elismeréssel vesszük tudomásul. Megemlítjük, hogy a szépművészeti muzeum alapgyűjteményével az összeggel az alig néhány évi kezdeményezés mellett ma már 1663 k. 35 fillert tesz; s azt sem hallgathatjuk el, hogy a közügyelemnek erre a célra való irányítása főgymnasiumunk érdemudus igazgatójának, Sinka Sándor barátunknak az érdeme, a ki minden alkalmat fel tud arra használni, hogy a muzeumnak alapja gyarapodjék.

— **Az ibronyi ev. ref. egyház** már 4 év óta üresedésben levő lelkészi állására aug. hó 18-án iktatott be Gönczy József tiszalöki segéd-lelkész. A beiktatási szertartást az esperes képviselőtében Szabó Aladár apagyai lelkész végezte. Az évek óta lelki vezető nélkül volt egyházhívek nagy érdeklődéssel s még nagyobb lelki örömmel hallgatták egy a beiktató, mint az új lelkész beszédeit. A beiktatási szertartás után a község nemes lelkü urnője, Ngos. Jármy Gyuláné asszony fényes ebédet adott az új lelkész tiszteletére. Helyén valónak látjuk itt megemlíteni, hogy Jármy Gyuláné Ő nagysága már évek óta ellátja e szegény egyházat a szükséges urvacsorai kenyérral és borral, évenként mint-

egy 50 korona értékben. Legujabban pedig egy igen szép, díszes aranyozott ezüst urasztali kelyhet adományozott az egyháznak. Legyen áldás a nemes adakozón, s e kised anyaszentegyházunk iránti buzgósága és szeretete boldogítsa nemesen érző szívét továbbra is. Az ibronyi egyház pedig reméljük, hogy új lelkészének, gondos vezetése alatt mostani romjaiból ujja fog születni s csak hamar megkezdí útját az előhaladás, a felvirágzás terén.

— **Tanítóképességi vizsga.** A debreceni fitanítóképző intézetben a rendes őszi tanítóképességi vizsga folyó hó 2—5. napjain tartatott. A vizsgáló bizottság *Dávidházy* János esperes, *Zsigmond* Sándor esperes és egyházkerületi főjegyző *Balog* Ferencz egyházkerületi tanácsbíró urakból s a tanítóképezdei tanárokból alakult. A vizsgázók összes száma 36 volt, közöttük 4 nő. Oklevelet nyertek: *K. Nagy* Sándor okányi, *Sólyom* Ferecz tályai tanítók, *Tamáská* Endre tanító-jelölt *kitünő* (1.) osztályzattal; *Ruti* Vince matolcsi tanító, *Kiss* Julia, *Mester* Erzsébet tanítónő-jelöltek, *Mocsár* László tanító-jelölt, *Nánássy* Lajos debreceni, *Szilágyi* Lajos karcagi tanítók, *Józsa* Emilia kisujszállási tanítónő *jeles* (2.) osztályzattal; *Fábián* István kabai, *Molnár* Sámuel vértesi, *Szabó* László dögei, *Szabó* Márton szoboszlai, *Tolnai* János tunyogi tanítók. *Tóth* Erzsébet tanítónő-jelölt *elegendő* (3.) osztályzattal, 12-en részvizsgát tettek, huztan javításra utasítottak, ketten pedig időközben visszaléptek. Az oklevelet nyer. ifju tanítókat *Dávidházy* János esperes ur meleg szavakkal lelkesítve bocsátotta ki szép hivatások folytatására: kísérje mindannyiójokat a mi szerencsekívánatunk is.

Szerkesztői üzenet.

K. A. Bököny. Az eset részletes leírásából, levelednek ez a pontja az, melyre súlyt helyezek s a melyen megtordni az egész kérdés: „*Hetek multával az anya eljön hozzám s arra kér, hogy a legközelebbi Vasárnapon istenítisztelet végzetével tartsak egy rövid beszédet és imát az ő elhunyt fia lelki üdvéért.*” Hogy az az egyszerű asszony ilyesmire gondolt, azon én cseppet sem csodálkozom, mert ugy tudom s leveledből is azt veszem ki, hogy abban a községben görög katolikusok laknak. A görög katolikusok pedig éppen ugy, mint a róm. katolikusok tartják magukat a tridentí zsinat végzéséhez s hiszik és vallják hogy „van tisztító hely és hogy az ott szenvedő lekeken a hivek könyörgései de legkivált a szent mise áldozat által lehet segíteni”. Conc. Trid. sess. 6. c. 30. A példa tévesztette meg azt a szegény asszonyt. De mi azért vagyunk református lelkipásztorok, hogy hitelveink tisztasága felett hiven örködjünk s különösen az ilyen requiemek körül esetről-esetre rámutassunk arra a szörnyű s bibliaellenes tévelygésre, mely egy csapáson halad a pogányok bálványkultusával. Semmi szin alatt sem szabad az elhunytak „*lelki üdvéért*” ilyen utoistenítiszteleteket tartani. En gyakorló lelkész koromban annyira óvatos voltam, hogy a mikor egyik hivem katona fia a messze távolban elhalt s ott el is temettetett s a midőn hozzátartozói velem — később odahaza e fia emlékére gyászistenítiszteletet akartak tartani, nem vállalkoztam rá, hanem az illetőket, kik különben az

értelmesebb osztályhoz tartoznak, felvilágosítottam, hogy milyen veszedelmes félremagyarázásokra szolgáltatna az okot, ha ez az utoistenítisztelet megtartatnék. Elmondottam nekik, hogy még a rendes temetések alkalmával tartatni szokott predikációknak és imáknak sem az a céljuk, hogy azok által az elhunyt lelki állapotán könnyítsünk; vagy hogy az elhunytak lelki szenvedéseit megrövidítsük, nem! ez hibás pápista felfogás; mi a gyászistenítiszteleteket s ilyenkor az imákat és halotti beszédeket csak azért tartjuk, hogy Isten előtt magunkat porig megalázzuk s igéjét az *élők tanuságára* hirdessük; mely ilyen gyászszeszetek alkalmával rendesen elevenebben hat s maradandóbb gyümölcsöket terem. Ha hát Isten igéjéből akarnak vigasztalást meríteni, járjanak szorgalmasan a templomba, jöjjenek el oda főként a legközelebb következő Vasárnapon, ott megtalálják azt, a mire lelköknek szüksége van. De miszerü extra-istenítiszteletekről szó sem lehet. Megértették és megnyugodtak. Igy kell vala neked is eljárnod. Egyébiránt az efféle kioktatásra legalkalmasabbak a vasárnapdelutáni istenítiszteletek a mikor a kátémagyarázások keretén belül bő alkalom kínálkozik az ilyen hittani kérdések felfejtésére. Ezért tartom én roppant fontosságúnak a kátémagyarázatokat. A 60-as és 70-es években ezek a kátémagyarázatok szépen lekerültek a napi rendről, még pedig azon tetszetős cim alatt, hogy csak a bibliát kell magyarázni; ebben minden megvan, a mi a kátében előfordul! Hát ez tökéletesen igaz is, csak hogy a bibliának nincs ezyetlenegy olyan könyve sem, amelynek magyarázása közben minden fontos dogmatikai kérdésre kiterjeszkedhetnénk. S én voltam az első, ki az 1896-ik évben a Szabó Aladár által szerkesztett „Uj óramutatóban” nyíltan ki-mondottam s hirdettem, hogy: vissza a kátéhez! Őseink jól és okosan jártak el, a mikor ennek a könyvnek a templomi magyarázatát elrendelték. A bibliát pedig szintén magyaráznunk kell más napokon, de nem ugy, hogy a kátét sutba dobjuk, Tulajdonképpen a káté is bibliamagyarázat — **K. K. Jákó** Kongrua ügyében oly hosszú választ kellene adnom, hogy az a szerkeszt. üzenetek rovatába nem férne bele. Azért gondoskodtam hogy a szükséges felvilágosításokat és instrukciókat illetékes helyről privát levélben kaphassa meg.

T a r t a l o m - j e g y z é k : Veszélyes áramlat. Nagy István. — T á r c a : Imre Sándor. Dr. Gulyás István. — A szövetkezetek, mint a krisztusi eszmék anyagi formái. Andrassy Kálmán. — T a n ü g y : A tiszántuli ref. középiskolai tanár-egyesület közgyűlése. — K ö z é l e t ü n k : A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye közgyűlése. Szombathy István. — Egy kis ráadás a szerkesztői megjegyzésre. Tudósító. — I r o d a l o m . — K ü l ö n f é l é k .

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LÁJOS.**

Pályásat.

Segédlelkész keresek a temesvári ev. ref. egyházba. Fizetése 1200 (ezerkétszáz) korona előleges havi részletekben, bútorozott lakás elegendő tűzifa.

Kötelessége minden lelkészi teendőkből való segédkezés és hitoktatás a községi elemi isko-

lákban heti 10--12 órán. Az állás most október elején elfoglalható. Jelentkezés alulirotnál. Temesvár, 1901. szept. 2-ikán.

Ssabolicska Mihály
lelkész.

1-2

Segédlelkéssi pályásat.

Csaknem egy év óta tartó betegeskedésem folytán, egy humanus gondolkozású *segédlelkésszt* keresek, kinek, 1200 koronára kiegészített évi jövedelmemből — egy szobás lakáson kívül — összesen 700 koronát ezennel felajánlok; magánvagyon hiányában többet nem adhatok. Ez összeg kiegyenlítésére — ha úgy tetszik — vagy magam szolgálók teljes ellátással (kosztra 365, fűtés s világításra 45, mosatás, takarításra 40 koronát számítva, 250 korona készpénzt pedig évnegyedenként utólag fizetve), vagy — ha úgy kívántatik — az ezek heiyett felajánlott 700 koronát, havonkénti részletekben előre fizetem.

Az állomás azonnal elfoglalható.

Rohod (Szaboles m.) up: Nyir-Bakta 1901. auguszt. 19-én.

Takács Gyula
ev. ref. lelkész.

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e célra épített házamban készítek a mai kor legökéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s igérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra törekszem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt aron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Erdelklődőket szivesen látok, tervekkel készséggel szolgálók.

Az 1901—1902. iskolai év kezdetén

minden gondot és fáradságot megtakarítanak a tisztelt szülők, ha kedveseinek ruha-szükségletét egyszerűen az előkelő, elismert jó hírnevű

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha

czégéhez fordulnak, a hol is a dusan felszerelt raktárán található mindenféle férfi-, fiu- és gyermek-ruházatok a legolcsóbban és a legfinomabb minőségben.

Személyes meggyőződésre kéri föl a t. ruhavasárló közönséget. — Tisztelettel

NEUMANN M. czég

Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Nyomatot! Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.